

Tartu Ülikool
Loodus- ja täppisteaduste valdkond
Ökoloogia ja Maateaduste instituut
Geograafia osakond

Magistritöö inimgeograafias

30 EAP

Eestvedajate roll periferiseerumisel - Kihnu ja Järva-Jaani näitel

Helin Tamm

Juhendajad: dots. Garri Raagmaa

MSc Gerdien Margreeth Grootens

Kaitsmisele lubatud:

Juhendaja:

Osakonna juhataja:

Tartu 2016

Infoleht

Eestvedajate roll periferiseerumisel – Kihnu ja Järva-Jaani näitel

Eestvedamine võib olla üks peamisi põhjuseid, miks sarnase taustaga piirkondadest mõned on teistest edukamad. Seetõttu keskendubki käesolev magistritöö eestvedajatele ning nende rollile periferiseerumise protsessi mõjutamisel, tuginedes Kihnu ning Järva-Jaani näitele. Eesmärgiks on laiendada senist teaduslikku arusaama periferiseerumise protsessi ja eestvedamise vahel. Uurimistöö tulemusena leiti, et eestvedajate tegevus ruumilises ja sotsiaalses perifeerias on erinev, kuid on olemas ka ühisjooni. Lisaks kinnitati uurimistöös, et periferiseerumisest üle saamiseks on kohalikul tasandil vajalik ühendav sotsiaalne kapital, ühine visioon ning kogukonna toetus. Määravamad on aga piirkonnast väljapoole suunatud tegevused - ühendava sotsiaalse kapitali loomine ning piirkonna avalikkuse teadvuses hoidmine.

Märksõnad: perifeeria, periferiseerumine, ääremaa, ääremaastumine, kolgastumine, eestvedamine, eestvedaja, regionaalareng, Kihnu, Järva-Jaani

CERCS koodid: S230 – Sotsiaalne geograafia, S240 – Linna ja maa planeerimine

Role of leadership in the process peripheralization– Kihnu and Järva-Jaani case

Leadership could be considered one of the main reasons why some places are more successful than others, while being in the same conditions - Therefore this research is focused on leadership of place and the role of leadership in the process of peripheralization, based on the examples of Kihnu and Järva-Jaani. As a result it has been detected that leadership in spatial and social peripheries is different, but similarities can be found. This research confirms that to overcome the process of peripheralization leaders need to make sure that on a local scale they have support of the community, have created a vision for the place and the place has bonding social capital. Even more important are the actions of leaders that are directed outside of the place, such as generating and using bridging social capital and keeping the place in the minds of public.

Key words: periphery, peripheralization, local leadership, Kihnu, Järva-Jaani

CERCS classifications: S230 – Social geography, S240 – Town and country planning

Sisukord

1. Sissejuhatus.....	4
2. Uurimuse teoreetiline taust.....	6
2.1. Perifeeria ja periferiseerumise protsess	6
2.1.1. Perifeeria kontseptsioon	7
2.1.2. Periferiseerumine kui protsess	8
2.1.3. Periferiseerumise dimensioonid	9
2.2. Kohtade eestvedamine	14
2.2.1. Eestvedamine	14
2.2.2. Koha eestvedamine	15
2.2.2. Periferiseeruva koha eestvedamine	21
3. Metoodika ja andmed	24
3.1. Uurimisküsimused	24
3.2. Uurimismeetodid	25
3.2.1. Meedia-analüüs	25
3.2.2. Ekspertintervjuud	26
3.2.3. Süvaintervjuud	26
3.3. Andmete kogumine.....	27
3.4. Andmetöötlus.....	28
3.5. Uurimisalade valik.....	29
3.6. Uurimisalade kirjeldus.....	30
3.6.1. Kihnu vald	30
3.6.2. Järva-Jaani vald	33
4. Tulemused	36
4.1. Eestvedajad Kihnus ja Järva-Jaanis	36
4.2. Eestvedamine ruumilise ja sotsiaalse periferiseerumisega kohtades.....	38
4.2.1. Erinevused	38
4.2.2. Ühisjooned	41
4.3. Eestvedajate tegevused periferiseerumisest üle saamiseks	44
5. Arutelu.....	49
6. Kokkuvõte	54
Role of leadership in the process peripheralization– Kihnu and Järva-Jaani case	57
Kasutatud kirjandus	59
Lisad	64

1. Sissejuhatus

Käesolev uurimistöö keskendub eestvedajatele ning nende rollile periferiseerumise protsessi mõjutamisel. Piirkonna eestvedamist käsitlev kirjandus on varasemalt peamiselt keskendunud edukate piirkondade uurimisele (Stough 2003, Sotarauta 2005, Gibney *et al.* 2009, Stimson *et al.* 2009) ning vähem on pööratud tähelepanu perifeersete piirkondade eestvedajatele, kuid selliste piirkondade eestvedajate uurimine vaid kinnitab varasemat arusaama edukast eestvedamisest. Perifeersete piirkondade uurimisel eeldatakse, et eestvedajad on keskkonnast tulenevalt ebasoodsas olukorras. Samas on aga ka eeldatud, et eestvedajad on perifeersete kohtade arenemisel ääremiselt olulise tähtsusega (Beer 2014). Seetõttu on oluline uurida, milline on eestvedajate roll perifeersete piirkondade regionaalse arengu mõjutamisel. Lisaks võimaldab perifeersete piirkondade eestvedajate uurimine mõista ka regiooni vastuvõtuvõimekust, sest efektiivne eestvedamine peab olema piirkonnas sisemiselt genereeritud ning ei saa olla tekitatud väliste programmide ning fondide poolt (Davies 2007).

Eelnevast tulenevalt on antud magistritöö eesmärgiks laiendada senist teaduslikku arusaama periferiseerumise protsessi ja eestvedamise vahel ning eesmärgist tulenevad uurimisküsimused on järgmised:

- 1) Kuidas erineb eestvedamine ruumilise ja sotsiaalse periferiseerumisega kohtades?
- 2) Millised eestvedajate tegevused aitavad periferiseerumisest üle saada?

Uurimistöö koosneb viiest peatükist. Töö teoreetilises osas antakse esmalt ülevaade perifeeria kontseptsioonist ning selle arenemisest, seejärel periferiseerumise protsessist ning kohtade eestvedamise teoreetilisest taustast. Sellele järgneb metoodika ja andmete peatükk, kus täpsustatakse uurimisküsimusi ning tutvustatakse uurimismeetodeid, andmete kogumist ja analüüsimist ning põhjendatakse uurimisalade valikut koos uurimisalade kirjeldusega. Tulemuste peatükis antakse lühike ülevaade piirkondade käsitlest ajalehtedes ning järgneb intervjuudel põhinev analüüs, kus tuuakse välja tulemused koos illustreerivate tsitaatidega. Tulemused pannakse teooria konteksti arutelu peatükis ning töö lõppeb eesti ja inglise keelse kokkuvõttega, kus on antud lühiülevaade uurimusest ning tulemustest.

Kõik käesolevas magistritöös kasutuses olevad intervjuud on viidud läbi seoses projektiga “Socio-economic and Political Responses to Regional Polarisation in Central and Eastern Europe” (RegPol²), mida koordineerib Leibniz’i Regionaalgeograafia Instituut. Magistritöö

meedia-analüüs ning uurimisalade kirjeldus moodustab osa Gerdien Margreeth Grootens'i doktoritööst „Leadership and institutional change in peripheralised municipalities”.

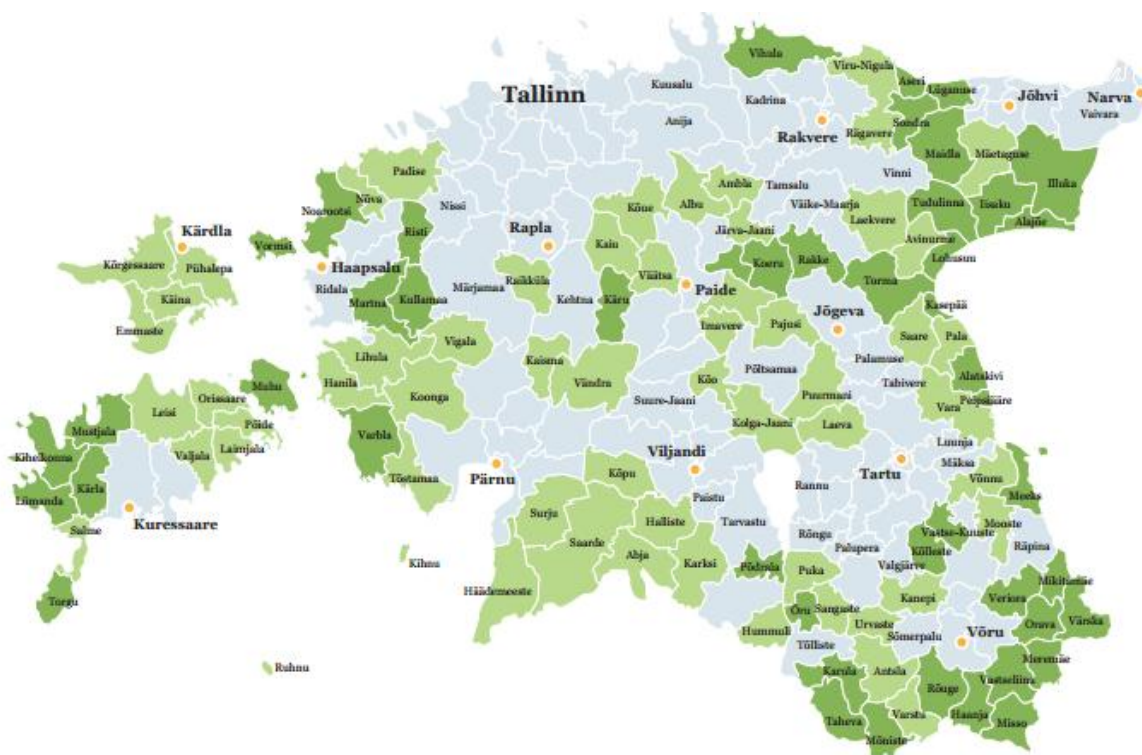
Autor soovib tänada neid, kes on olnud toeks käesoleva magistritöö valmimisel. Eelkõige kuulub tänu juhendajale Garri Raagmaale, kes jagas kogu kirjutamisprotsessi jooksul väärtuslikke soovitusi ja nõuandeid. Lisaks soovin tänada kaasjuhendajat Gerdien Margreeth Grootens'i andmetekogumise protsessi juhendamise ning edaspidiste arutelude eest. Lõputu motiveerimise eest olen tänulik oma perele, lähedastele ja sõpradele, eraldi mainiksin siinkohal ära noorhärri Karl Antoni. Samuti võlgnen tänu oma kolleegidele vastutulelikkuse ning mõistva suhtumise eest.

2. Uurimuse teoreetiline taust

2.1. Perifeeria ja periferiseerumise protsess

Ääremaa ja perifeeria on mõisted, mida eesti keeles kasutatakse sageli sünonüümidenä, nii on seda teinud meediaväljaanded kui ka varasemad üliõpilastööd. Külli Karner (2004) kasutas mõlemaid mõisteid samas tähenduses Meeksi ja Padise valla ääremaastumisele keskenduväs bakalaureusetöös, samuti ka Merli Mäger (2015) analüüsis oma magistriritöös ruumilise perifeersuse erinevaid indikaatoreid. Käesoleva magistriritöö autor peab oluliseks alustada periferiseerumist käsitlevat peatükki mõistete erisuse loomisega ning sellest tuleneva mõiste valiku põhjendamisega.

Algselt tähendas mõiste „ääremaa“ keskusest kaugel asumist – ääremaaks olemine ruumiliselt ehk staatus oli asukoha põhiselt määratletud. Eestikeelses kirjanduses on aga termin „ääremaa“ ning sellest tulenev protsess „ääremaastumine“ enamasti defineeritud läbi rahvastiku vähenemise piirkonnas.

Joonis 1. Ääremaalised (tumeroheline) ning ääremaastumisriskiga (helerohelised) omavalitsused (Eesti Inimvara Raport 2010)

Näiteks on Eesti inimvara raporti (2010) kohaselt ääremaa maakonnakeskusest kaugemal asuv väheneva elanikkonnaga maapiirkond. Täpsemalt loetakse ääremaastumise tunnuseks rahvastiku kahanemist, kas viimase 50 aasta jooksul vähemalt poole võrra või alates 2000.

aastast keskmiselt vähemalt 1% aastas. Sama raporti kohaselt on ääremaastumisriskiga piirkonnad, kus elanike tihedus jääb alla 8 inimese ruutkilomeetril või mille kaugus keskusest on üle 50 km. Sellise käsitluse kohaselt on ääremaalised pooled Eesti omavalitsused, mis hõlmavad üle 50% Eesti pinnast (vt joonis 1).

Nii traditsiooniline arusaam mõistest „ääremaa“ kui eestikeelses teaduskirjandusel kasutusel olev termin on aga defineeritud antud magistritöö konteksti arvestades liiga kitsalt, mistõttu on käesoleva magistritöö raames sobivam kasutada mõistet perifeeria.

Mõiste periferiseerumine ning selle protsessi tulemus perifeeria, hõlmavad enam tunnuseid kui ääremaa. Periferiseerumine on dünaamiline protsess, mis hõlmab nii majanduslikke, sotsiaalseid, kultuurilisi kui ka ruumilisi perspektiive. Nii võib klassikalist arusaama ääremaast nimetada ruumiliseks perifeeriaks. Samuti võib antud mõiste kontekstis olla perifeeriaks ka keskuse lähedal asuv piirkond või piirkond, kus rahvaarv ei ole vähenemas.

Periferiseerumise alternatiivina võiks eesti keeles asuda kasutama terminit „kolgastumine“, mida on kasutanud Eesti majandusteadlane Ülo Ennuste (2014).

2.1.1. Perifeeria kontseptsioon

Ladina keeles sõna *periphēria*, kreeka keeles *periphēreia* tuleneb matemaatikast ning on antiikajast alates olnud seostatud ringi ümbermõõduga. Samast sõnast moodustunud omadussõna *peripheral* on kasutusel olnud ka füüsikas, tähendades pöörlemist (Vogt 2009 cit. Kühn 2014).

Geograafias võeti mõiste „perifeeria“ kasutusele aga 20. sajandi alguses, hiljem järgnes ka sotsioloogia ning teised distsipliinid (Kühn & Bernt 2013). Traditsiooniliselt on kirjeldatud perifeeriat kui piirkonda, mida määratleti vastavalt kaugusele keskusest – mida kaugemal piirkond asus, seda enam perifeerne asukoht. Järelikult on traditsiooniliselt olnud tegemist ruumilise perifeeriaga - perifeeriat oli võimalik defineerida ainult läbi selle, milline on suhe keskusega. Keskused ja perifeeriad moodustasid üksteist täiendava ning samal ajal ka vastuolulise dialektilise koosluse. Sellise lähenemise probleemiks on asjaolu, et asukoht on staatiline ning järelikult ei ole võimalik läbi erinevate tegevuste perifeersest staatusest pääseda (*ibid.* 2013).

Komlosy (1988) defineerib perifeeriat kui ebasoodsas olukorras olevat piirkonda, mille sõltuvus keskusest aina kasvab, kuid samuti on Komlosy seisukohal, et selline ebavõrdne

areng on modernse majanduse paratamatu tulemus. Juba sellise definitsiooni kohaselt ei ole rõhku pandud ainult perifeeria asukohale.

Blowers ja Leroy (1994) defineerisid perifeeriat, juba 1990ndate keskel, kui mitte ainult geograafiliselt kaugel vaid ka majanduslikult marginaalset, poliitiliselt võimetut ning sotsiaalselt mittehomoogeenset ning nende hinnangul hõlmab perifeerne kogukond kõiki neid tunnuseid, suuremal või vähemal määral. Nende hinnangul on võimu puudumine üks peamiseid perifeeria tunnuseid ning seda on võimendanud üldsuse poolne olukorra aktsepteerimine, tänu millele perifeerias tegutsevad kogukonnad on määratud raskustesse.

Ka Lang (2012) on leidnud, et keskus ja perifeeria ei ole struktuurselt paika pandud, vaid kujunevad diskursiivselt. Sellest tulenevalt võib rahvastiku koondumine toimuda maapiirkonnas või ruumilisest kõrvalises piirkonnas ning periferiseerumine võib toimuda ka keskuses. Lisaks leidis Lang (2012), et perifeeriaste peamiseks probleemiks on asjaolu, et firmad eelistavad asukohavalikul keskuseid, samuti arendatakse seal ka teenuseid ja infrastruktuuri. Perifeersete regioonide probleemid ei ole aga kõrvalseisja jaoks märgatavad või olulised.

2.1.2. Periferiseerumine kui protsess

Eelnevast võib järeldada, et kaasaegse arusaama kohaselt ei pea perifeeria ilmtingimata olema defineeritud läbi kauguse keskusest. Regionaalarengut käsitlevates uuringutes on senine traditsiooniline arusaam ruumilisest perifeeriast täiendanud protsessikeskse lähenemisega, mida illustreerib termini „periferiseerumine“ (inglise keeles *peripheralization*) kasutuselevõtt (Herrschel 2012, Lang 2012, Fischer-Tahir & Naumann 2013). Selle käsitluse kohaselt saab oluliseks dünaamiline protsess, läbi mille perifeeria tegelikult esile kerkib. See protsess võib endab hõlmata nii poliitilisi, majanduslikke kui ka kommunikatiivseid tegureid (Kühn 2014).

Oluline ei ole enam kõrvaline asupaik, vaid perifeeria võib asuda ka piirkonna keskusena määratletavas osas (Copus 2001). Periferiseerumise kontseptsiooni võib rakendada igale piirkonnale - see võib toimuda ka linnalises piirkonnas ning igas regioonis. Samuti võib periferiseerumine toimuda igal ruumilisel skaalal – makrotasandil arengumaades, mesotasandil linnades või mikrotasandil linnaosades (Kühn 2014).

Keskuse ja perifeeria seos tugev ning periferiseerumist ei ole võimalik vaadelda eraldiseisvana keskustesse koondumise protsessist. Keskusesse koondumise loogika ning dünaamika on perifeeriaks muutumise jaoks määrava tähtsusega, läbi erinevate mõjufaktorite

panevad keskused teised piirkonnad ebasoodsasse olukorda, need mõjufaktorid võivad olla näiteks rahvastiku keskusesse meelitamine, majanduslik produktiivsus ning arenenum infrastruktuur (Lang 2012).

Eristamaks traditsioonilist (ruumilist) perifeeriat ning kaasaegset perifeeria mõiste edasiarendust on Kühn (2014) toonud välja peamised erisused (vt tabel 1). Traditsiooniline perifeeria on keskusest kaugel asuv piirkond. Vastukaaluks on kaasaegse arusaama kohaselt perifeeria periferiseerumise protsessi tulemus. Terminit ruumiline perifeeria saab kasutada maapiirkondade, piiritsoonide ning eeslinnade kohta. Edasiarendusena on termini perifeeria kasutamine avatud ning sobilik nii linna kui maapiirkonna jaoks.

Tabel 1. Ääremaa ja perifeeria võrdlus (Kühn 2014)

Traditsiooniline ruumiline perifeeria	Perifeeria mõiste edasiarendus
Keskusest kaugel asumine	Periferiseerumise tulemus
Staatus: staatiline <ul style="list-style-type: none"> - Kaugus keskusest - Kõrvaline/kauge asukoht - Hõre asustus 	Protsess: dünaamiline <ul style="list-style-type: none"> - Poliitiline - Majanduslik - Sotsiaalne - Kommunikatiivne
Kasutusala: mitte linnades <ul style="list-style-type: none"> - Maapiirkonnad - Piiritsoonid - Eeslinnad 	Kasutusala: avatud <ul style="list-style-type: none"> - Arengumaad - Linnad - Maapiirkonnad - Linnaosad
Tegijate olukord: fikseeritud <ul style="list-style-type: none"> - Määratletud struktuuriliste puudustega - Ääremaaks olemine kui saatus 	Tegijate olukord: muudetav <ul style="list-style-type: none"> - Tegijate võrgustiku olulisus - Perifeeriaks olemine ei ole jääv

Oluline erinevus traditsioonilise perifeeria ja mõiste edasiarenduse vahel on tegijate ehk eestvedajate olukord. Traditsioonilise perifeeria definitsiooni kasutamisel korral on eestvedajate olukord fikseeritud ning määratletud läbi ruumiliseks perifeeriaks olemise – see on staatus, millest ei ole võimalik pääseda. Periferiseerumise protsessi toimumisel on aga eestvedajad olukorras, kus protsessi toimumist on võimalik muuta või pidurdada - perifeerse staatuse muutumist on võimalik nimetada deperiferiseerumiseks. Sellisest käsitlusest lähtuvalt ei pea perifeeria jäämaki perifeeriaks (Kühn 2014). Ka Lang (2012) on rõhutanud, et oluline on meeles pidada, et periferiseerumise protsess on kulgemisel eelkõige muudetav.

2.1.3. Periferiseerumise dimensioonid

Periferiseerumise dimensioone on võimalik seletada läbi mitmete teooriate, alljärgnevalt on keskendutud kolmele peamisele - majandusliku polarisatsiooni teooriale, sotsiaalse

ebavõrduse teooriale ning poliitilise võimu teooriale. Siiski on aga võimalik jõuda järeldusele, et periferiseerumine on mutidimenionaalne kontseptsioon ning hõlmab endas kõiki nimetatud teooriaid.

Majandusliku polarisatsiooni teooria: innovatsiooni defitsiit

Polarisatsiooniteooriad kerkisid majandusgeograafias 1950ndatel ning tõid välja kasvavat ebavõrdsust erinevate regioonide vahel. Leiti, et kasvuprotsessid linnades on otseselt seotud kahanemisprotsessidega perifeersetel aladel ning tulenevad regioonide vahelised inimeste, toodete ning kapitali liikuvusest (Krugman 1991, Kühn 2014).

Lisaks klassikalisele polarisatsiooniteooriale on majandusgeograafias perifeeria mõiste olnud kasutusel ka John Friedmann'i keskus-perifeeria teoorias, mis olemuslikult on polarisatsiooniteooria edasiarendus (Kühn 2014). Selle teooria puhul on kombineeritud poliitilisi ja majanduslikke faktoreid, seletamaks ruumilisi protsesse läbi mille perifeeriad esile kerkivad (Kühn & Bernt 2013). Friedmann (1973 *cit.* Kühn 2014) eristab üksteisest keskseid regioone ning perifeerseid regioone - keskusregioonid on tehnoloogilise ja sotsiaalse innovatsiooni tekkekohtadeks ning perifeersed on kõik ülejäänud - järelikult on polariseerivaks tunnuseks innovatsiooni tase. Friedmann'i teooria kohaselt keskusregioonid kasutavad oma võimu nii, et kindlustada perifeersete regioonide jätkuv sõltuvus keskusest (Kühn & Bernt 2013).

Lisaks on Friedmann (1973 *cit.* Kühn 2014) oma teoorias eristanud mitmeid efekte, mis regioonide olukorda mõjutavad: domineerimise efekt seisneb ressursside perifeeriatest väljatõmbamises, informatsiooni efekt seisneb keskustes oleva informatsiooni suuremas tasemes, moderniseerumise efekt seisneb keskuste väärtustes ning suhtumises, psühholoogiline efekt seisneb keskustes toimuvate kokkupuudete suuremas määras, sidususe efekt seisneb keskustes tekkivates innovatsioonile suunatud turgudes ning tootmisefekt seisneb innovatsioonist tulenevast hindade langusest.

Üldiselt on majandusliku polarisatsiooni teooria kohaselt perifeeriad madala innovatsiooni tasemega kuna kohapealne tööjõud on madalama kvalifikatsiooniga kui keskustes asuv tööjõud. Lisaks on innovatsiooni defitsiit määrav faktor, mis seletab periferiseerumise majanduslikke protsesse (Kühn 2014).

Majanduslikku polarisatsiooniteooriat on kritiseeritud tuginedes tehnoloogilisele innovatsioonile, täpsemalt informatsiooni ja kommunikatsiooni tehnoloogiale, tänu millele ei

ole keskused enam niivõrd tugevalt ainsad innovatsiooni keskused (Krugman 1991, Copus 2001). Lisaks on Kühn'i (2014) hinnangul inimeste, kapitali ning toodete liikuvust perifeeriast keskusesse vaadeldud liiga jäigalt – selline järeldus eeldab, et perifeeriaks muutumine on tulenev inimeste ja investeringute vähenemisest ning jätab arvesse võtmata võimaluse, et periferiseerumise protsessist oleks võimalik pääseda.

Sotsiaalse ebavõrdsuse teooria: marginaalsus ja vaesus

Sotsioloogias on perifeeria mõistet kasutatud ebavõrdsust käsitletavates uuringutes ning linna- ja regionaalsotsioloogias (Kühn & Bernt 2013). Enamasti on sotsioloogias ebavõrdsuse uurimisel perifeeriat käsitletud vähem füüsilis-ruumilisest dimensioonist ning enam keskendunud sotsiaalsetele erinevustele. Mõistet perifeeria kasutatakse pigem metafoorilises tähenduses kui räägitakse sotsiaalsete positsioonide hierarhiast, enim on perifeeria mõistet sotsioloogias käsitletud segregatsiooni uurimisel (*ibid.* 2013).

Sotsioloogilised lähenemised panevad rõhku protsessidele, mis on viinud sotsiaal-ruumiliste takistuste tekkimiseni. Kreckel (2004 *cit.* Kühn 2014) jõuab oma sotsiaalse ebavõrdsuse poliitilises sotsioloogias keskuse-perifeeria märkimiseni, eristamaks sotsiaalse ebavõrdsuse taset. Ta kirjeldab perifeerset positsiooni kui olukorda, mis viib inimeste ning inimgruppide ebasoodsasse olukorda panemiseni tulenevalt materjalidele ning sümboolsele kaubale ligipääsemise keerukusest. Selline perifeerne positsioon võib esineda nii lokaalses, regionaalses kui ka rahvusvahelisel tasandil.

Enamus perifeeria käsitlusi sotsioloogias on kasutusel linnaosade uurimisel, kus sotsiaalne marginalisatsioon on enamasti defineeritud läbi vaesuse ning sageli vaadeldakse sotsioloogias perifeeriat kui vaest piirkonda (Kühn 2014).

Poliitilise võimu teooria: sõltuvus ja välja jätmine

Riigiteadustes on keskuse ja perifeeria suhe klassikaliselt defineeritud läbi võimu ja domineerimise (Kühn 2014). Periferiseerumise ja marginaliseerumise protsessid on enamasti seostatud võimuga otsuste tegemise protsessis. Lisaks on aga politoloogias alustatud rõhuasetuse panemisega võrgustikest ning võimust kõrvalejäetusele kui periferiseerumise protsessi indikaatorile. Politoloogiliste teooriate kohaselt on perifeeriad võimutud (*ibid.* 2014). Perifeeria on eraldatud keskustest, kus otsuseid tehakse ning võrgustikest, millel on jõud otsuseid mõjutada (Kühn & Bernt 2013).

Mitteruumiline perifeeria: asukoha mõju vähenemine

Mitteruumilise perifeeria mõistet arendas Andrew A. Copus (2011), kelle järgi ei ole transpordil ning kaugusest tulenevatel kuludel enam rolli, sest on toimunud tehnoloogiline innovatsioon ning majanduse areng.

Copus'i (2011) sõnul on perifeeria areng aina enam mõjutatud mitteruumilistest faktoritest. Mitteruumilise perifeeria olulisteks elementideks on: kohalik informatsiooni ja kommunikatsiooni infrastruktuur, sotsiaalne kapital, kohalike ettevõtjate võrgustik, kohalik institutsioonide võrgustik ja kohaliku majanduse integratsioon maailmamajandusse. Niisiis on Copus'i kontseptsiooni puhul esimest korda olulisel kohal „pehmed“ faktorid ning samal ajal ka eestvedajate tegevus. Kahjuks ei lähe Copus aga oma teooriaga edasi ning ei leia kirjeldatud faktorite ning tegijate võrgustike vahel seoseid (Kühn & Bernt 2013). Lisaks on problemaatiline ka ruumiliste ja mitteruumiliste faktorite eristamine kuna tegijate võrgustik omab alati ruumilist dimensiooni.

Multidimensionaalne kontseptsioon

Ühendades ülaltoodud lähenemised periferiseerumisele on võimalik mõista, et periferiseerumine on multidimensionaalne kontseptsioon. Lang (2012) on leidnud, et perifeeriat tuleb vaadata kui sotsiaalselt produtseeritud ruumi, sest periferiseerumine on sotsiaal-ruumiline protsess, kuid seda ei saa ette kujutada ilma keskusesse koondumiseta.

Tabel 2. Keskusesse koondumise ja periferiseerumise dimensioonid (Kühn 2014)

Protsessi dimensioon	Keskusesse koondumine	Periferiseerumine
Majanduslik	<ul style="list-style-type: none"> - Innovatsioon toimub - Kõrge kvalifikatsiooniga töö - Tööhõive kasv	<ul style="list-style-type: none"> - innovatsiooni puudumine - Madala kvalifikatsiooniga töö - Tööhõive langus
Sotsiaalne	<ul style="list-style-type: none"> - Jõukus - Rahvastiku arvu kasv - Võim	<ul style="list-style-type: none"> - Vaesus - Väljaränne - Häbimärgistamine
Poliitiline	<ul style="list-style-type: none"> - Võim - Otsuste tegemine ja kontroll - Kaasatus võrgustikke	<ul style="list-style-type: none"> - Võimutus - Sõltuvus - Võrgustikest kõrvalejätetus

Tabelis 2 on välja toodud kokkuvõtte periferiseerumise protsessi erinevatest dimensioonidest ning vastukaaluks ka keskusesse koondumine. Majanduslikult eristab neid protsesse innovatsiooni ja tööjõu kvalifikatsiooni tase ning tööhõive. Sotsiaalselt on määravaks jõukuse

ning vaesuse tasakaal – periferiseerumiseni viib väljaränne ning piirkonna häbimärgistamine meedia, poliitikute, üksikisikute poolt läbi erinevate kommunikatsioonivahendite. Poliitilises dimensioonis on kõige määravamaks võimu puudumine – sellest tulenevalt ka sõltuvus keskusest ning otsustusvõimet omavatest võrgustikest kõrvalejätetus.

Ruumiline ja sotsiaalne periferiseerumine

Otsese seose perifeeriastumise protsessi ning võrgustikust kõrvale jätmise vahel on leidnud Herrschel (2011). Käsitledes Euroopa Liidu regionaalseid tasandeid on Herrschel eristanud kahte erinevat perifeeriat – ruumilist ja võrgustikulist. Üldistatult on kaugusest tuleneva periferiseerumise tulemust võimalik nimetada ruumiliseks perifeeriaks ning võrgustiku puudumise poolt kujundatud perifeeriastumise tulemust nimetada sotsiaalseks perifeeriaks (vt tabel 3).

Võrgustikest välja jäämine on Herrschel'i (2011) hinnangul keskseks perifeeria tekkimise põhjuseks. Tema hinnangul on kaugusel periferiseerumise protsessis tunduvalt väiksem roll kui võrgustike puudumisel. Võrgustikule keskenduv lähenemine peab oluliseks, kas piirkond on jäetud välja poliitilistest otsustamisprotsessidest.

Tabel 3. Herrschel'i (2011) poolt loodud perifeeria defineerimise kombinatsioon

	Kauguse kujundatud perifeersus (ruumiline perifeeria)		
		Kõrge	Madal
Võrgustiku kujundatud perifeersus (sotsiaalne perifeeria)	Kõrge	„Võimetus seisundis“ Vähe ühendatud, nii ruumiline kui sotsiaalne perifeeria, oht aina enam marginaliseeruda Nt: Silverton, Craco	„Võrgustumata seisundis“ Keskuse lähedase asukohaga, seejuures aga võimetu keskusega ühenduma. Nt: Detroit, Molenbeek
	Madal	„Võrgustunud seisundis“ Ruumiliselt keskusest kaugel, kuid läbi võrgustiku hästi ühendatud. Võib eeldada initsiatiivi ning võimekust perifeeria enda sees. Nt: Davos	„Soodsas seisundis“ Väga hea võrgustikuga, tugevad ühendused, oluline sõlm võrgustikus. Nõutud sõlm ning võrgustik piirkonnas. Nt: Lund

2.2. Kohtade eestvedamine

2.2.1. Eestvedamine

Eestvedamise mõiste on kasutusel mitmetes erinevates valdkondades. Sageli on eestvedamist seostatud karismaatiliste isiksustega, keda peetakse olulisteks muutuste ning positiivsete arengute taga seisjateks (Northouse 2001). Eestvedamist on võimalik analüüsida hierarhiliste organisatsioonide, näiteks ettevõtete kontekstis, kuid eestvedamise mõistmine muutub keerulisemaks kui kätkeb endas ka mingisuguse koha – riigi, regiooni, piirkonna – eestvedamist (*ibid.* 2001).

Eestvedaja ehk liidri mõiste käsitlemiseks tuleb eristada kaht erinevat terminit – eestvedaja ning mäenedžer (*leader* ja *manager*). Nendest terminitest tulenevad ka mõisted eesvedamine (*leadership*) ning juhtimine (*management*). Eestvedaja ning mäenedžeri erinevus väljendub eesmärkide püstituses ning rollide täitmisel. Oluliseks eristuseks on see, et eestvedajat tahetakse järgida, kuid mäenedžeri peab järgima. Eestvedaja on muutuste juht, kellel on piisavalt pühendunud järgijaid, kes temasse usuvad ning lasevad ennast juhtida, viimaks ellu ühiseid eesmärke (Arro 2001).

Neil kahel terminil on ka kattumisevõimalusi - mäenedžer tegeleb eestvedamisega kui mõjutab alluvaid eesmärke saavutama, eestvedaja tegeleb juhtimisega kui on seotud planeerimisega ja organiseerimisega (Northouse 2001). Üldjoontes on Northouse'i (2001) kohaselt eestvedamise ja juhtimise sarnasuseks töö inimestega, mõjutamine ning eesmärgipärasus.

Nendest kahest mõistest on kauem kasutusel olnud juba Aristotelese ajal käibel olnud „eestvedamine“, mõiste „juhtimine“ tekkis koos industrialiseerimisega, kui eesmärgiks oli organisatsioonis korra loomine, efektiivsuse ja kasumlikkuse tõstmine - juhtimine otsib korda ja stabiilsust, eesvedamine aga erinevaid muutusi (Northouse 2001).

Eestvedamise ning juhtimise erisus on olemas ka planeerimistegevuses – eestvedamist iseloomustab pikaajalisus, juhtimist samas aga lühiajalisus. Eestvedaja loob visiooni pikemaks ajaks ning määrab tulevikuks vajalikud muudatused (Northouse 2001). Üldjoontes on eelnevalt kirjeldatud eestvedaja ja mäenedžeri erinevused kokku võtta tabeliga 4.

Tabel 4. Eestvedaja ja mänedžeri tegevuse võimalik üldine eristamine (House & Aditya 1997, Stanley 2006)

	Eestvedaja	Mänedžer
Tegevus	Teha õigeid asju	Teha asju õigesti
Eesmärk	Muutus	Stabiilsus
Üldine perspektiiv	Pikaajaliste eesmärkide püstitus	Lühiajaliste eesmärkide püstitus
Analüüs	Keskne küsimus – mida? miks?	Keskne küsimus – kuidas?
Perspektiivid	Innovatsioon, areng, tulevik	Administratsioon, olevik
Organisatsioonikultuur	Määrab visiooni ja suuna	Määrab plaanid ja tegevuskiiruse
Lootused	Loodab, et teda järgitakse	Loodab, et teised täidavad eesmärgid
Sekumine	Pöörab tähelepanu lootustele ja unistustele	Jälgib piire ja seab limiidid
Ootused	Ootab abi visioonide teostamisel	Ootab missioonide ja eesmärkide täitmist teistelt

Eestvedamist võib vaadelda kui teadlikku järgijate koordineerimist ühiselt omaks võetud eesmärgi saavutamiseks (Northouse 2007, Grint 2000). Nii on Northouse (2007) leidnud, et eestvedamine on protsess, mille käigus üks isik mõjutab gruppi inimesi liikuma ühise eesmärgi nimel. Winston ja Patterson (2006) on varasemate teooriate alusel sellist definitsiooni laiendanud, leides, et eestvedaja on üks inimene või enam, kes valib, treenib ning mõjutab ühte või enam teadmisi omavat, andekat ja oskuslikku järgnejat kasutama oma emotsionaalset ning füüsilist energiat ühise visiooni ning eesmärgi saavutamiseks.

Antud uurimuse käigus vaadatakse eestvedajat kui inimest, kes viib läbi muutusi ja uuendusi, mis on olulised regionaalse arengu seisukohalt. Kellerman ja Webster (2001) on sellist lähenemist kitsendanud, leides, et eestvedaja on inimene, kes loob või püüab luua muutust, nii suurt kui väikest. Sellise kirjelduse alusel aga ei ole võimalik lõpuni mõista, kui väikeste muutuste eest seismisel võib inimest pidada eestvedajaks.

2.2.2 Koha eestvedamine

Eestvedamise uurimist on peamiselt juhtinud sotsiaalsüholoogia ning juhtimisteooriad, mis keskenduvad enamasti ettevõtete juhtimisele, kus jõujooned on peamiselt vertikaalsed (Beer & Clower 2014). Sellised teooriad ei sobitu otseselt regionaalse eestvedamise analüüsimiseks.

Eestvedajate rolli piirkonna arenemisel on uuritud, kuid keskendatud on peamiselt edukate eestvedajate rollile kesksete paikade arendamisel ning muutmisel (Stough 2003, Sotarauta 2005, Sotarauta 2009, Gibney *et al.* 2009, Stimson *et al.* 2009). Täpsemalt on uuritud võimu teostamist, eestvedajate tüüpe, eestvedajate tegevusi ja võimeid ning ka isikuomadusi.

Võimu teostamine

Võimu teostamise viisid on French ja Raven (1959) on jaotanud viieks. Tasul põhineb võim põhineb järgiva inimese eeldusel, et võimu teostaja on võimeline pakkuma erinevaid tasusid või teeneid. Sundiva võimu aluseks on järgija eeldus, et võimu teostaja on võimeline teda karistama. Seaduslik võim tuleneb eeldusest, et võimu teostajal on seadusest tulenev õigus teha erinevaid ettekirjutusi, mida tuleb seejärel täita. Referentsvõim põhineb sellel, et järgija samastab ennast võimu teostajaga. Ekspertvõim põhineb järgija eedlusele, et võimu teostajal on olemas vajalikud ekspertteadmised, millest tulenevalt tasub teda järgida. Võimu teostaja võim võib tuleneda ühest või ka mitmest põhjusest, kuid French ja Raven (1959) on leidnud, et nendest kõige tugevam on samastumisel põhinev võim. Ka eestvedajate võimu tüübi määramisel on võimalik tugineda French'i ja Raven'i teooriale.

Eestvedajate tüübid

Regionaalse arengu eestvedamisel uuritakse sageli poliitilist eestvedamist (Beer 2014, Collinge & Gibney 2010b), sellist tüüpi eestvedamist on võimalik nimetada formaalseks eestvedamiseks (Collinge & Gibney 2010b). Aina enam peavad aga formaalsed eestvedajad juhtima initsiatiive, mille jaoks neil ei ole formaalselt võimu, kuid mille jaoks neile on pandud kohustus. Lisaks tuleb olla võimeline haarama erinevaid organisatsioone, gruppe ning kogukonda. Formaalselt eestvedajatelt ei eeldata enam kohaliku omavalitsuse vaid koha juhtimist (Collinge & Gibney 2010a). Sellist tüüpi eestvedamise eesmärgiks peab olema jätkusuutliku majanduse arendamine ning selleks vajaliku interdistsiplinaarse töötamise hõlbustamine koos kogukonna pideva kaasamisega. Lisaks on kohaliku arengu uurimisel üha enam pandud rõhku koostöövõimele (Gibney *et al.* 2009).

Järelikult võivad eestvedajad olla hõivatud mitmete erinevate ülesannetega - strateegia arendamine, ideede lahti seletamine, piirkonna kuvandi loomine, otsuste tegemine, alluvate suunamine, konfliktide lahendamine, administratsioon. Kõik need vajavad teadmisi, analüütilist mõtlemist ja suhtlemisoskusi. Sageli on aga formaalsed eestvedajad võimelised efektiivselt toime tulema vaid osaga nendest ülesannetest (Sorenson and Epps 1996). Üldjoontes peaks formaalse eestvedamise ehk kitsamalt ka kohaliku omavalitsuse poolt teostatava eestvedamise eesmärgiks olema kohaliku keskkonna arendamine ning inimeste heaolu eest seismine.

Avalikke eestvedajaid on Soomes läbi viidud uurimuse alusel nelja erinevat tüüpi (Pyy *cit.* Raagmaa 2000): virtuoos on eestvedaja, kes mõtleb strateegiliselt ning tegutseb ühiskonna huvides; stagnant on uppunud igapäevarutiini ning on vastu ideedele, mis tulevad kogukonnast väljastpoolt; mänedžer tegutseb oma professionaalse karjääri nimel ning sektorplaneerija on professionaal mingis kindlas valdkonnas. Raagmaa (2000) poolt välja toodud eestvedajate tüübid osaliselt kattuvad eelnevatega, eristades samuti nelja tüüpi omavalitsusjuhte: noor töömees on enam palgatööline kui missiooni täitja; ettevõtlik eestvedaja on missiooniga inimene, kes elab oma kogukonnale; traditsioonilisel eestvedajal on sotsialismiaegse juhti kombel ja võimed; rahulikul pensionieelikul on nõrgad juhivõimed ning mõistmatus oma töö suhtes.

Lisaks formaalsetele eestvedajatele on olemas ka mitteformaalsed eestvedajad. Eestvedajate olemasolu analüüsimise edasiarendusena on leitud, et regionaalsel tasandil on kokkuvõttes võimalik eristada kolme tüüpi eestvedajaid (Horlings 2010):

- 1) Ettevõtlik eestvedaja – oluline isik kohalikul ettevõtlusmaastikul või mõnes ettevõtlusklastis.
- 2) Silmapaistev tavakodanik – saavutab kergelt kohaliku kogukonna poolehoiu. Selliste eestvedajate eesmärgiks on enamasti kogukonna efektiivne juhtimine ning pidev sotsiaalse kapitali uuendamine.
- 3) Avaliku sektori eestvedaja – mõjutab institutsioone ning esindab eristatavalt kindlat poliitilist suunda. Nende eestvedajate puhul on oluline strateegiline juhtimine eesmärkide saavutamiseks.

Nende nimetatud eestvedajate positsiooni saavutamine toimub aga erinevalt. Avaliku sektori eestvedaja valib formaalselt ühiskond või mingi ühiskonna osa, silmapaistev tavakodanik on eestvedaja kohaliku kogukonna toel, ettevõtjat ei vali eestvedajaks ühiskond ega kogukond. Kõikidel eestvedajatel on aga regionaalse arengu tagamisel sarnaseid tegevusi – nii on avaliku sektori ja ettevõtliku eestvedaja panus töökohtade loomine piirkonda ning koostöö arendamine erinevate organisatsioonidega. Avaliku sektori eestvedaja tegevuseks on aga lisaks veel avalike teenuste tagamine kõigile ühiskonna liikmetele, teenida avalikku huvi ning tegevust finantseerib põhiliselt riik.

Eestvedajate erinevate rollide alusel on jõutud järeldusele, et edukaks regionaalseks arenguks on vaja nii formaalseid kui mitteformaalseid eestvedajaid (Collinge & Gibney 2010a). Mitmeid eestvedajaid kaasav regionaalne eestvedamine kätkeb endas erinevaid tunnuseid –

kaasav planeerimine, võrgustikud ja partnerlus, koostöö. Ka Beer ja Clower (2014) on leidnud, et edukat regionaalset eestvedamist ei saa tagada hierarhiline eestvedamine vaid koostöö erinevate eestvedajate vahel. Sellise argumendiga toetuvad nad Stimson, Stouth ja Robertsi (2002) hinnangule, et regionaalse majanduse arengu eestvedamine ei põhine traditsioonilistel hierarhilistel suhetel, vaid põhineb koostööl institutsioonide vahel, mis hõlmab endaga nii avaliku sektori, erasektori kui ka kogukonna – selline koostöö peab põhinema üksteise usaldusel. Ainult sellisel viisil saab koha eestvedamine olla edukas.

Eestvedajate tegevused ja võimed

Clowers (2014) on tuginedes varasemale, koha eestvedamist kirjeldavale kirjandusele, leidnud, et koha eestvedamine ole üheselt määratletav ilming või ei koonda kindlaid eestvedajate tegevusi ning oskusi, samuti ei ole olemas ühest piirkonna eestvedamise viisi ning eestvedamine võib tõusta ükskõik millisest kogukonna osast. Siiski on võimalik välja tuua peamised eestvedajate tegevused ja võimed, mis on vajalikud edukaks koha eestvedamiseks – ühendava ja siduva sotsiaalse kapitali loomine, mis on otseselt seotud võrgustike loomise ja kasutamisega. Lisaks on välja toodud ka vajalikke iseloomumomente ning eestvedamise võtmeküsimused – visiooni loomine, kogukonna toetus ning koostöö.

Koha eestvedamisel on väga oluline arvestada piirkonna sotsiaalse kapitaliga. Sotsiaalne kapital on Putnam'i (1993) sõnul kodanikuühiskonna tunnus, mis hõlmab rahvuslust, ühistegevust, toetavate sotsiaalsete normide olemasolu ja usaldust avalike institutsioonide vastu. Sotsiaalne kapital on ressurss, mida saab kasutada erinevate eesmärkide saavutamiseks (Teilman 2012). Sotsiaalne kapital on võimalik jaotada kaheks: ühendav sotsiaalne kapital liidab erinevaid kogukondi või inimesi, siduv sotsiaalne kapital liidab perekonda ning sugulasi-sõpru (Parts 2006, Schuller 2007). Siduv sotsiaalne kapital hoiab kogukonda koos ning kannab piirkonna identiteeti samal ajal kui ühendav sotsiaalne kapital vaatab kaugemale ning loob võimaluse ligipääsuks vajalikule informatsioonile. Putnam'i (1993) sõnul on sotsiaalkapital üheks põhjenduseks, miks mõned regioonid saavutavad teistega samadel tingimustel paremaid arengutulemusi. Läbi ühendava sotsiaalse kapitali on võimalik pidada läbirääkimisi ning osaleda otsustusprotsessis nii riiklikul kui ka kohalikul tasandil (Bebbington 1998). Sotsiaalne kapital on sama-aegselt nii protsessi tulemus kui ka sisend piirkonna arenguks. Sotsiaalse kapitali abil on võimalik arendada elanike ja tööjõu teadmisi ning oskusi, edendada ettevõtlust, tekitada uusi töökohti, edendada kohaliku elu arendamiseks

ühiseid tegevusi, suurendada avalikus elus osalemist ning suurendada vaba aja veetmise võimalusi (Tur *et al.* 2004).

Eestvedajad mängivad sotsiaalse kapitali loomises äärmiselt olulist rolli (Sotarauta 2010a, 2010b, Horlings 2010, Raagmaa *et al.* 2012) – neil on nii ühendav kui ka siduv roll liitmaks inimesi ühise eesmärgi saavutamisel (Horlings 2012). Nad ühendavad oma kohaliku võrgustiku laiemas institutsionaalses võrgustikuga. Lisaks viivad eestvedajad läbi regionaalseks arenguks vajalikke muutusi ning uuendusi, mille tagamiseks on vajalik luua uudne sotsiaalne võrgustik ning selleks tuleb eestvedajal mobiliseerida inimesi erinevatest eluvaldkondadest (Sotarauta 2010a).

Beer ja Clower (2014) on eestvedajad olenevalt sotsiaalse kapitali tüübist jaganud kaheks – läbi tegemise eestvedajad ning läbi rääkimise eestvedajad. Läbi tegemise eestvedajad omavad enam siduvat sotsiaalset kapitali ning läbi rääkimise eestvedajad omavad enam ühendavat sotsiaalset kapitali ehk omavad häid suhtlemisoskusi ning seovad ennast kergelt teiste inimestega. Mõlemad tüübid võivad erinevates olukordades olla edukad ning autorid on eeldanud, et mõnes edukas piirkonnas töötavad sellised eestvedajad või eestvedajate grupid koos (*ibid.* 2014).

Siiski ei ole kõikide regionaalsete eestvedajate eesmärgiks luua uut sotsiaalset kapitali ning ajendada piirkonnas muutusi. Gray ja Sinclairi (2005) hinnangul on olemas palju ka selliseid formaalseid eestvedajaid, kes hõimavad mingisugust positsiooni lihtsalt võimu omamise eesmärgil või tulenevalt pika-aegsetest traditsioonidest ning kogukonna ootustest.

Isikuomadused

Sageli on eestvedajaid kirjeldatud kui „suuri inimesi“, kes on väga karismaatilised, kuid mingisuguse piirkonna eestvedamiseks ainuüksi karismaatilisusest ei piisa. Mitmete uurimuste tulemusena on selgunud, et eduka eestvedamise eeltingimuseks on eestvedaja isikuomadused, millest tulenevalt inimesed eestvedajad üldse eestvedajat järgivad (Raagmaa 2001), kuid võimatu on määrata lõplikku nimekirja omadustest, mida üks edukas eestvedaja peaks endas omama, siiski on võimalik välja tuua põhilised.

Horlings (2010) on leidnud, et eestvedajate edukuse aluseks on karismaatilisus, tänu millele mõjutakse meeldiva ning austusväärseks, lisaks on olulised ka kirk ning läbimõeldud tegevused. Iseloomujoontest on olulised intelligentsus, enesekindlus, otsustuskindlus, ausus ja sotsiaalsus (Northouse 2001). Intelligentsuse all peetakse eelkõige silmas emotsionaalset

intelligentsust, mis koosneb neljast põhiomadusest – eneseteadlikkus, enesejuhtimine, sotsiaalne teadlikkus ning sotsiaalsed oskused, lisaks koosneb iga põhiomadus teatud kompetentsidest (Goleman 2000). Emotsionaalne intelligentsus omab geneetilist komponenti, kuid on siiski õpitav ning ajas suurenev (Goleman 1998).

Sorenson ja Epps (1996) on varasema teooria põhjal teinud järelduse, et efektiivse koha eestvedamise tagavad neli võtmeküsimust:

- Kogukonna majanduse ja sotsiaalse arengu realistliku visiooni formuleerimine
- Kogukonna usalduse saavutamine kõrgel tasemel
- Võtmeisikute motiveerimine saavutamaks oma visioon
- Eestvedamine läbi eeskujuks olemise

Üsna sarnasele järeldusele on jõudnud ka Sotarauta (2001), kelle hinnangul iseloomustavad edukaid eestvedajaid järgmised omadused: võime koostöös teiste osapooltega defineerida tegevuste eesmärgid; võime kaasata inimesi ning suunata neid tegutsema ühtse võrgustikuna, kaasatakse erinevad institutsioonid ja inimeste grupid, kelle vahel toimub koostöö; võime panna inimesed püstitatud eesmärkide nimel tööle ning võime tegevuste suundasid vajadusel kiirendada ja muuta.

Visioon

Eestvedaja peab olema võimeline looma piirkonnale visiooni (Beer 2014). Ka Raagmaa (2001) on leidnud, et oluline on luua ühine visioon, kaasata tegevustesse uusi inimesi ning järgijaid. On vaja uue generatsiooni eestvedajaid, kes oleksid võimelised opereerima kaootilisest poliitilises keskkonnas, töötama institutsioonidele üleselt ning omaksid pikaajaseid visioone (Collinge *et al.* 2010). Eestvedaja poolt visiooni loomine on edukas, kui seda toetavad ka kogukonna liikmed.

Kogukonna usaldus

Eestvedaja peab olema võimeline lisaks riiklikele protsessidele mõjutama ka kogukondlikke protsesse (Beer & Baker 2012), mistõttu on oluline, et eestvedajal oleks olemas kohaliku kogukonna usaldus. Eestvedaja on Beer ja Clower (2014) sõnul ka kogukonna liige, kes esindab grupi püüdeid, kultuuri ning päritolu, kuid samal ajal üritab läbi viia ka muutusi. Lisaks vajab kohalik eestvedamine kogukonna toetust, sest ilma järgijateta ei ole võimalik eest vedada.

Võrgustiku loomine ja hoidmine

Võrgustike loomine ja hoidmine on otseselt seotud sotsiaalse kapitaliga. Eestvedaja jaoks on äärmiselt kasulikud teadmised ja kogemused, kuidas ehitada üles võrgustikke ning nendesse kaasata uusi inimesi. Võrgustike loomine ning olemasolevatega liitumine aitab kohal pääseda otsustusprotsessidest väljajäetusest (Herrschel 2010). Sotarauta (2010a) on leidnud, et regiooni jätkusuutlikkuse tagamiseks ning ka uudse sotsiaalse võrgustiku loomiseks tuleb eestvedajal mobiliseerida inimesi erinevatest eluvaldkondadest, kellel on mitmekesised teadmised ning ressursid. Eestvedaja peab olema initsiaator, kes loob erinevaid kontakte eesmärgiga saavutada positiivne areng (Kuhnert and Lewis 1987). Võrgustike loomiseks ning nendes püsimiseks tuleb aga teha investeeringuid (Sotarauta 2010b). Investeeringud on põhjendatud kuna eesmärkide saavutamiseks peavad eestvedajad liikuma erinevate võrgustike vahel ning neid ka ise looma. Võrgustikes osaks olemine on oluline viis pääsemaks ligi riiklikele rahastamisvõimalustele (Sotarauta 2010b).

Koostöö

Regionaalse arengu aluseks ei saa olla eestvedamine, mis põhineb traditsioonilistel hierarhilistel suhetel – aluseks peaks pigem olema koostöö institutsionaalsete eestvedajate vahel, kes hõlmavad ka avaliku sektori eestvedajaid, erasektori eestvedajaid ning kogukonna eestvedajaid – see võrgustik peab põhinema koostööl ning usaldusel (Stimson *et al.* 2002). Ka Sotarauta (2010b) on leidnud, et eduka eestvedamise korral tuleb teha koostööd mitmel tasandil, selleks tuleb aga kasutada ning välja töötada erinevaid koostöövorme. Näiteks eestvedaja suhtlemisel kolmanda sektoriga eeldatakse temalt selgust ja inimlikkust, koostöö kõrgemate institutsioonidega eeldab aga suhtlemismaneeri mis näitaks, et eestvedaja on koostööks pädev. Stimson ja teised (2009) on leidnud, et koha eestvedamine peab lisaks koostööle ka hõlmama võimu jagamist, usaldust ning olema paindlik.

2.2.2. Periferiseeruva koha eestvedamine

Perifeersete piirkondade eestvedajate kirjeldamisel mainitakse sageli ebasoodsat olukorda, võimu puudumist ning innovaatilise käitumise puudumist. Siiski ei ole aga periferiseeruva regiooni eestvedamist põhjalikult uuritud, kuid on püstitatud hüpotees, et kohalikud eestvedajad on perifeersete piirkondade arenemisel äärmiselt olulise tähtsusega (Beer 2014). Eelnevas alapeatükis välja toodud erinevat tüüpi eestvedajate olemasolu, eestvedaja võimed ja

tegevused on olulised ka perifeerse koha eestvedaja edukuseks, kuid tulenevalt perifeerse piirkonna omapärasest võib ka eeldada, et need eestvedajad vajavad edukuseks midagi lisaks.

Sorenson ja Epps (1996) on leidnud, et perifeeriad on enamasti väikese rahvaarvuga piirkonnad, kus on üks kuni kaks kohalikust omavalitsuses töötavat eestvedajat. Neile lisanduvad aga aktivistid, kes on mingi väikese grupi eestvedajad, kuid ei ole arvestatavad kogukonna või piirkonna eestvedajatena. Küll aga on sellistel aktivistidel Sorenson'i ja Epps'i (1996) hinnangul võimalik saada eestvedajateks kui nad asuvad organiseerima suuremamahulisi tegevusi, mis mõjutaksid tervet kogukonda või rõhutavad oma ülesannete täitmisel eestvedajaks olemise külge.

Perifeersetes kohtades on väiksem institutsionaalne tihedus. Amin ja Thrift (1995) on leidnud, et kõrge institutsioonide tihedusega paigad on suurema tõenäosusega edukamad kui madala institutsioonide tihedusega piirkonnad, kus on eeldatavasti enam eestvedajaid, vahendajaid ning koostööd. Samas on aga madala institutsioonidega piirkonnas lihtsam teha otsuseid, kuna asja-ajamine ei ole üleliigselt keerukaks (Beer & Clower 2014). Üksikisiku ehk eestvedaja roll on perifeerias suurem kui keskuses. Ka Raagmaa (2000) on leidnud, et institutsionaalselt hõredates piirkondades on avalikel eestvedajatel aga üksikutel isikutel suur roll kohaliku arengu mõjutamisel. Samas on aga Eriksson (2008) leidnud, et perifeeriat esindavatel eestvedajatel ei ole üleüldistes poliitilistes või regionaalsetes küsimustes sõnaõigust või nad ei pääse ligi otsustusprotsessidele. Ka Lang (2012) on leidnud, et perifeeriaks olemise keskseks teemaks on võimuküsimus. Samas Beer (2014) hinnangul on võim koondunud keskustesse ning seeläbi on ära võetud perifeersete kohtade eestvedajate hääl.

Erinevate autorite hinnangul on periferiseerumisest pääsemisel võtmetähtsusega võrgustike moodustamine (Copus 2011, Herrschel 2011), võrgustikud võivad olla sotsiaalsed, kuid siia hulka kuulub ka transpordivõrgustik. Transpordiühenduse loomine on pigem kapitali küsimus ning seetõttu on ruumilisest perifeersusest lihtsam pääseda kui sotsiaalsest – keerulisem on luua sotsiaalset infrastruktuuri ehk oskusi, kompetentsust, suhtumisi, kuvandit ning majanduslikku struktuuri (Copus 2011).

Sarnaselt üldisele kohtade eestvedamisele on ka perifeersetes piirkondades oluline koostöö eestvedajate vahel, kuid väikese rahvaarvuga piirkonnas on oluline ka, kuidas eestvedajad üksteisesse suhtuvad (Sorenson and Epps 1996). Lisaks peavad eestvedajad saavutama kogukonna toe oma visioonile ning selleks tuleb perifeerses piirkonnas suhelda iga

kogukonna liikmega (Kroehn *et al.* 2010). Edukas perifeerse koha eestvedamine peab toetama kogukonna säilimist ning piirkonna majanduslikku arengut (Smailes 2002a, 2002b).

Isikuomadustes ei ole leitud perifeersete piirkondade eestvedamise edukuseks vajalikke erisusi. Küll aga on oluline, milline on eestvedajate kuvand nende enda silmis. Lang (2012) hinnangul on enesehinnang perifeerias äärmiselt oluline ning selle puudumine võib sageli viia allakäigu spiraalini – kui eestvedaja ise eeldab, et tal ei ole mõjuvõimu siis ei saa seda ka tekkida.

3. Metoodika ja andmed

Käesoleva magistritöö eesmärki arvestades on kõige sobilikum kasutada kvalitatiivseid uurimismeetodeid. Kvalitatiivsed uurimismeetodid on sobilikud, kuna võimaldavad mõista erinevaid tähendusi, konteksti ning keskenduvad ka protsessile, mitte ainult tulemustele (Maxwell 2004). Uurimuse eesmärgi saavutamiseks on vajalik jälgida kohalike eestvedajate käitumist periferiseerumise protsessis ning mõista kohalike eestvedajate kontekstitundlike seisukohti.

Uurimuses kasutatakse kaasuste võrdlevat analüüsi ehk võrdlevat juhtumiuuringut. Selline analüüsimeetod on edasiarendus ühe kaasuse uuringust, mille puhul analüüsitakse ühte juhtumit detailselt ja intensiivselt (Laherand 2008, Bryman 2014). Kaasuste võrdleva analüüsi puhul lisandub järgmise etapina ka kaasuste omavaheline analüüsimine (Ward 2010).

Tegemist on meetodiga, mille abil on võimalik uurida detailide rikast konteksti ja konkreetse nähtuse ühte või enamad omadust. Sellise uurimismeetodi eesmärgiks on leida kontraste, sarnasusi ja mustreid erinevate kaasuste puhul – selleks kasutatakse erinevaid andmeid ja allikaid (Campell *et al.* 2010). Uurimise all olev kaasus võib olla nii individuaalne isik, sündmus, sotsiaalne tegevus, grupp, organisatsioon või institutsioon (Keddie 2006).

Võrdleva juhtumiuuringu põhisuund võib olla kirjeldav, uurimuslik või selgitav (Keddie 2006). Juhtumiuuring on käesoleva magistritöö teema uurimiseks sobiv kuna juhtumiuuring on kõige loomulikum viis kirjeldamiseks sotsiaalseid nähtusi – selle meetodi puhul keskendutakse, läbi põhjalike kirjelduste ja analüüsi, süvendatult kontekstile (Hird 2003). Oluline on, et juhtumi puhul püütakse koguda hulgaliselt asjakohaseid fakte uuritava fenomeni kohta ning neid võrreldakse varasemate sarnaste kaasustega (Virkus 2010).

3.1. Uurimisküsimused

Tulenevalt uurimuse teoreetilise tausta peatükist on võimalik aru saada, et eestvedajate tegevust perifeersetes kohtades ei ole palju analüüsitud. Siiski on eeldatud, et eestvedamine võib olla põhjendus, mis aitab mõista, miks mõned piirkonnad arenevad, teised aga hääbuvad (Rodríguez-Pose 2013). Mõistmaks eestvedajate rolli periferiseerumise protsessil paremini ning täitmaks lünki teaduskirjanduses on antud uurimistöös püstitatud kaks uurimisküsimust. Uurimisküsimuste püstitamisel on lähtutud eeldusest, et Kihnu näitel on tegemist ruumilise periferiseerumisega ning Järva-Jaani näitel sotsiaalse periferiseerumisega kohaga.

1) Kuidas erineb ja sarnaneb eestvedamine ruumilise ja sotsiaalse periferiseerumisega kohtades?

Esimese uurimisküsimuse eesmärgiks on uurida, kas eestvedamises on tulenevalt periferiseerumise tüübist erinevusi ning need siis ka välja tuua. Lisaks soovitakse uurida, kuivõrd oluline on ruumilise periferiseerumisega kohtades eestvedajate jaoks transpordiühenduse tagamine ning kuivõrd on tehnoloogiline areng mõjutanud ruumilise perifeeria tähenduse muutumist. Teisest küljest uuritakse, kuivõrd oluline on võrgustike loomine sotsiaalses perifeerias. Uurimisküsimuse all üritatakse leida ka sarnasusi eestvedamises mõlemas piirkonnas.

2) Millised eestvedajate tegevused aitavad periferiseerumisest üle saada?

Teine uurimisküsimus keskendub täpsemalt eestvedajate tegevustele Kihnus ning Järva-Jaanis, mis aitavad periferiseerumise protsessist väljuda. Täpsemalt on keskendutud sotsiaalse kapitali loomise olulisuse uurimisele ning selle ressursi kasutamisele, eristades siinkohal siduvat ning ühendavat sotsiaalset kapitali. Lisaks uuritakse, kuivõrd oluline on periferiseerumisest pääsemisel koostöö kohalike eestvedajate vahel ning piirkonnale ühise visiooni loomine. Teaduskirjandusele toetudes ei ole võimalik välja tuua konkreetseid tegevusi, mis eestvedajad peaksid tegema, mistõttu ollakse uurimise käigus avatud ka uutele tegevustele, mis Kihnu ning Järva-Jaani eestvedajad on periferiseerumise protsessi pidurdamiseks leidnud.

3.2. Uurimismeetodid

3.2.1. Meedia-analüüs

Meedia-analüüsis kasutati üleriigilist päevalehte „Postimees“ ning nädalalehte „Maaleht“, lisaks kasutati uurimisaladel ilmuvaid kohalikke ajalehti „Kihnu Leht“ ja „Jaani Teataja“. Analüüsi perioodiks võeti 01.01.2010 - 01.01.2016. Artiklite otsimisel tutvuti kõikide artiklitega, mis valdade nime otsingu käigus esile kerkisid. Eesmärgiks on leida võimalikke eestvedajaid ning läbi meediakajastuse saada ülevaade uurimisaladest ja seal toimuvatest tegevustest.

Meedia-analüüsi käigus on ajalehtedes „Postimees“ ning „Maaleht“ otsitavate märksõnadena kasutusele võetud uuritavate valdade nimed „Kihnu“ ning „Järva-Jaani“, kohalike ajalehtede puhul aga tutvuti kõikide uurimisperioodil ilmunud väljaannetega kogu ajalehe mahus. Leitud artiklid on üheks võimaluseks välja selgitada, kes kohalikest elanikest aktiivsetena esile

kerkivad. Lisaks selekteeritakse välja need artiklid, mis käsitlevad piirkondade arengut, kohalike aktiivseid elanikke ning periferiseerumist.

3.2.2. Ekspertintervjuud

Intervjuud viidi läbi mõistmaks paremini kohalikku konteksti ning nende intervjuude tulemusena identifitseeritakse ekspertide nõuandel võimalikke eestvedajaid. Ekspertid on isikud, kelle sotsiaalne positsioon võimaldab anda spetsialisti teadmisi inimeste, protsesside või sündmuste kohta (Parson 2008). Ekspertintervjuud on olulised, kuna lühikese ajaga ning väikse arvu intervjuudega on võimalik omandada suur hulk informatsiooni. Ekspertid olid ministeeriumite ametnikud ning Pärnu ja Järva maakonna tasandil regionaalarengu valdkonnaga tegelevad ametnikud.

3.2.3. Süvaintervjuud

Käesolevas uurimistöös on kesksel kohal põhjuslikke seoste leidmine, mistõttu on kasutusel süvaintervjuud. Meedia-analüüsi ning ekspertintervjuude tulemusena on võimalik välja selgitada esialgsed kohalikud eestvedajad, kellega viidi läbi poolstruktureeritud süvaintervjuud. Lisaks viiakse läbi süvaintervjuud ka oluliste kogukonna liikmetega, et eestvedajaid lõplikult identifitseerida. Kõikide läbiviidud intervjuude käigus paluti intervjuueeritaval välja tuua ka teised kohalikud eestvedajad – nii kindlustati eestvedaja staatust ning veenduti, et ükski potentsiaalne eestvedaja ei jää intervjuueerimata.

Kõik süvaintervjuud viidi läbi poolstruktureeritud intervjuudena. Intervjuu jaoks valitakse põhilised teemavaldkonnad ning nende alusel valmistatakse ette põhiküsimused ning tehakse intervjuu plaan. Intervjuu käigus kasutatakse intervjuukava, kuid vajadusel muudetakse küsimuste järjekorda ning küsitakse täpsustavaid küsimusi (Lepik *et al.* 2014). Intervjuude läbiviimiseks koostati kaks erinevat intervjuu kava, mis on toodud lisas 1 ja lisas 2. Lisas 1 toodud intervjuu kava kasutati intervjuueerimaks kohalikke elanikke eestvedajate leidmiseks ning lisas 2 toodud kava oli kasutusel eestvedajate intervjuueerimisel.

Lisaks viibis autor uurimisaladel ning suhtles vabas vormis kohalike inimestega, kohtudes nendega käsitööringides, poes käies, muuseumi külastades ja majutusasutustes. Neid vestlusi üles ei lindistatud ning kasutatakse taustateadmisenä.

3.3. Andmete kogumine

Käesoleva uurimistöö jaoks tehti 20 intervjuud, mõlemas vallas on tehtud 10 intervjuud. All olevast tabelis 5 on kajastatud Kihnus ning Järva-Jaanis tehtud intervjuude keel ning kuupäev. Kokku on tehtud 13 ingliskeelset intervjuud ning 7 eestikeelset intervjuud. Kõik intervjuud on viidud läbi seoses projektiga “Socio-economic and Political Responses to Regional Polarisation in Central and Eastern Europe” (RegPol²), mis on tinginud vajaduse viia intervjuud võimalusel läbi inglise keeles. Sellisel viisil on võimalik kindlustada, et võimalikult vähe informatsiooni läheb tõlkimise käigus kaduma. Keele valiku intervjuul määras ära intervjuueeritav tulenevalt oma keeleoskusest ning mugavusest suhelda inglise keeles. Juhul kui intervjuueeritav ei soovinud vestelda inglise keeles, vahetati suhtluskeel ümber eesti keeleks. Intervjuud on viinud läbi antud magistr töö autor ning kaasjuhendaja Gerdien Margreeth Grootens.

Enamike intervjuueeritavate kontaktid leiti kas interneti vahendusel või saadi kohapeal juba intervjuueeritud inimese käest. Kõik intervjuud toimusid eelnevalt e-posti või telefoni teel kokku lepitud ajal ning kohas. Ainult ühel korral jäi kokkulepitud intervjuu ära kuna potentsiaalse intervjuueeritava laps haigestus.

Intervjuueeritavate seas oli nii vallavanemaid, ametnikke, ettevõtjaid, õpetajaid, volikogu liikmeid, teadlasi, kultuuritöötajaid, kuid tagamaks intervjuueeritavate anonüümsust nimesid ei avalikustata – selle asemel on kõikidele intervjuueeritavatele antud tunnused, mis samuti kajastatud tabelis 5.

Tabel 5. Läbiviidud intervjuud

Kihnu			Järva-Jaani		
Intervjuueeritav	Keel	Kuupäev	Intervjuueeritav	Keel	Kuupäev
Eestvedaja I	ENG	20.01.2016	Eestvedaja I	ENG	4.03.2016
Eestvedaja II	ENG	21.01.2016	Eestvedaja II	EST	4.03.2016
Eestvedaja III	EST	20.01.2016	Eestvedaja III	ENG	11.03.2016
Aktivist I	EST	29.01.2016	Aktivist I	EST	4.05.2016
Aktivist II	ENG	31.01.2016	Aktivist II	ENG	10.03.2016
Aktivist III	ENG	23.01.2016	Aktivist III	ENG	11.03.2016
Kohalik	EST	29.01.2016	Kohalik I	EST	4.05.2016
Ekspert	EST	15.01.2016	Kohalik II	ENG	25.02.2016
Lobitöötaja I	ENG	22.01.2016	Ekspert I	ENG	17.02.2016
Lobitöötaja II	ENG	26.01.2016	Ekspert II	ENG	25.02.2016

Uurimisalade intervjuud toimusid valdavalt sihtkohas. Kihnu intervjuud viidi läbi Kihnus, praami peal, Pärnus, Tallinnas ning Tartus. Kõik toimusid intervjuueeritavaga kokkulepitud kohtades – tööl, kodus või ühel juhul ka Tartu Ülikooli ruumides. Järva-Jaani intervjuud toimusid samuti suuremas osas Järva-Jaanis, kuid kolm neist ka Paines. Intervjuud toimusid küsitletavate tööl või kodus. Kõik peale ühe intervjuu on salvestatud ning pikkus varieerus 25 minutist kuni 120 minutini.

3.4. Andmetöötlus

Andmekaeve algas meedia-analüüsiga, millest tulenevalt valiti välja esmased eestvedajad ning tutvuti kohaliku kontekstiga. Tulenevalt meedia-analüüsist koondati ka küsimusi, mida vajadusel intervjuude käigus kasutati. Meedia-analüüsi tulemusel moodustunud taustpilt uurimisalast oli kahtlemata väga oluline, kuna tänu sellele oli intervjuude käigus võimalik mõista, millele intervjuueeritav viitab – millisele probleemile, inimesele, olukorrale.

Esialgne andmetöötlus seisnes intervjuude ülekuulamises ning transkribeerimises – intervjuude kuulamiseks kasutati VLC Media Playerit ning tekst transkribeeriti Word'i failideks. Intervjuud on transkribeeritud sõna-sõnalt. Kõik eestikeelsed intervjuud on transkribeeritud ning tõlgitud inglise keelde antud magistr töö autori poolt. Inglisekeelsete intervjuude transkribeerimine jaotati autori ning kaasjuhendaja Gerdien Margreeth Grootens'i vahel, sellise lahendusega lühendati transkribeerimisprotsessile kuluvat aega.

Kvalitatiivse sisuanalüüsi puhul on enamasti kasutuses nii induktiivne ehk andmetest lähtuv kui ka deduktiivne ehk teooriast lähtuv analüüs (Mayring 2000). Antud magistr töö on neid meetodeid kombineeritud. Deduktiivne lähenemine võimaldab toetada ja laiendada olemasolevat teooriat, samal ajal aga võib jätta varju kontekstist tulenevad eripärad, induktiivse lähenemise lisamine võimaldab olla avatud uuele teadmisele ning otsida teooriat korrigeerivaid tõendeid (Kalmus *et al.* 2015). Induktiivsest ja deduktiivsest lähenemisest tulenevalt kasutatakse ka vastavaid kodeerimissüsteeme, mida on võimalik ühendada induktiivselt deduktiivseks kodeerimiseks. Käesolevas magistr töö on kasutusel induktiivselt deduktiivne kodeerimine - kõigepealt loetakse kõik tekstid läbi ning seejärel luuakse nende alusel ning varasemat teaduskirjandust arvesse võttes esialgsed koodid. Edasises etapis otsitakse andmetest koodidele vastavaid tekstilõike, mida seejärel analüüsitakse (Kalmus *et al.* 2015). Tulemuste peatükis tuuakse välja analüütilised üldistused, mida illustreeritakse anonüümsete tekstiliste näidetega. Illustreerivad tsitaadid esitatakse intervjuu keeles, et mitte

tõlkimise läbi kaotada esialgset tähendust. Lisaks ei ole parandatud sõnastust ega grammatilisi vigu.

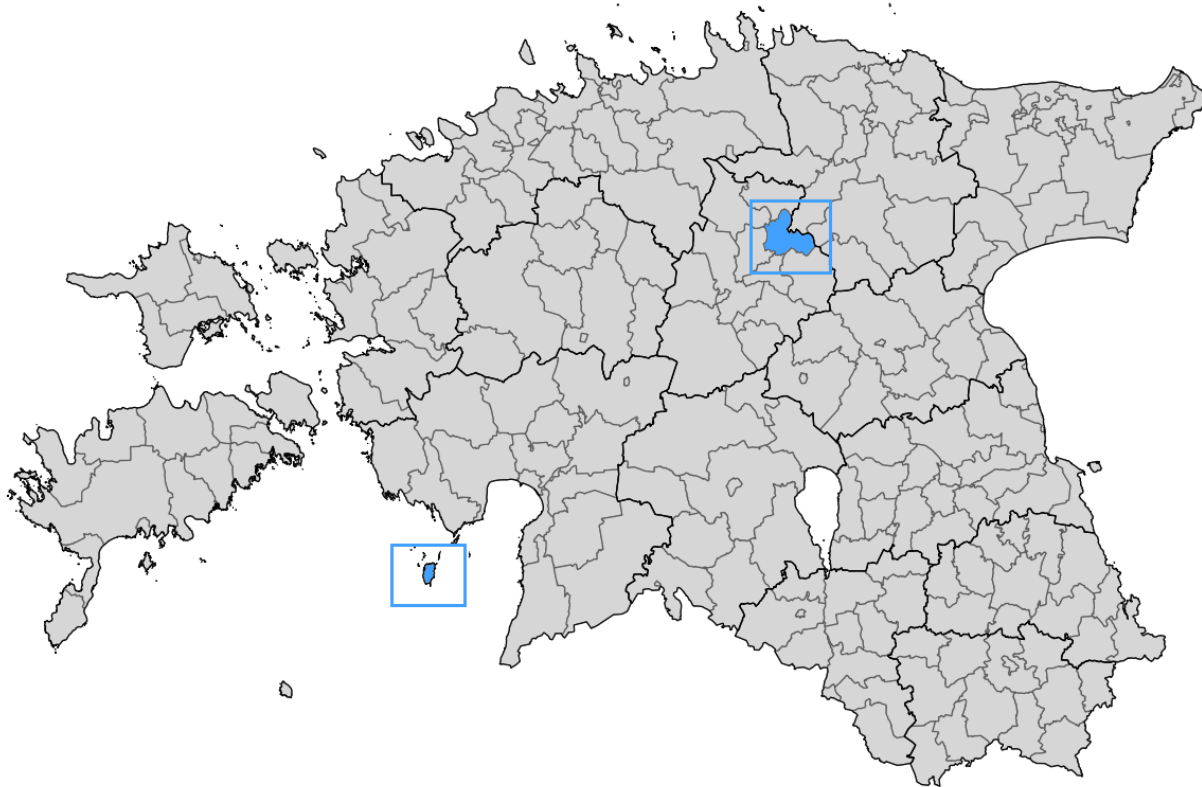
3.5. Uurimisalade valik

Eestis on mitmeid valdu, mida võib pidada perifeerseks või periferiseeruvaks. Uurimisalade valik on kogu uurimuse seisukohast äärmiselt oluline ning sellest tulenevalt kasutati valikul ka ekspertide nõuandeid.

Esimese etapina uurimisalade valikul vaadati teoreetilises sissejuhatuses tabelis 3 välja toodud Herrscheli periferiseerumise kombinatsiooni. Uurimisalade valikul oli eesmärgiks valida üks piirkond, kus kauguse poolt kujundatud perifeersus ehk traditsiooniline ruumiline perifeersus oleks kõrge ning samal ajal võrgustiku poolt kujundatud perifeersus madal. Teine piirkond aga peaks omama vastupidiseid näitajaid – kauguse poolt kujundatud perifeersus madal, samal ajal aga võrgustike poolt kujundatud perifeersus kõrge. Uurimisüksuse suuruseks otsustati võtta vallad, kuid uurimistöös ei ole keskseks mitte kogu valla kui territooriumi uurimine, vaid kahes välja valitud piirkonnas on uurimisobjektiks kohalikud eestvedajad.

Teise etapina viidi 2015. aasta detsembris läbi ekspertintervjuud ministeeriumites inimestega, kes tegelevad Euroopa Liidu fondidega või regionaalpoliitikaga. Lisaks viidi läbi intervjuud Pärnu ning Järva maavalitustes. Need intervjuud on läbi viidud antud magistritöö kaasjuhendaja Gerdien Margreeth Grootens'i poolt enne käesoleva töö autori uurimisprojektiga liitumist, autor on viinud läbi ühe intervjuu ministeeriumi eksperdiga.

Kahe etapi tulemusena valiti ruumiliselt periferiseerunud piirkonna näiteks Kihnu vald, mis on lisaks keskustele kaugale asetsemisele isoleeritud ka mere poolt. Võrgustike poolt kujundatud periferiseeruvaks uurimisalaks valiti Järva-Jaani vald. Mõlema uurimisala paiknemine on toodud joonisel 2. Uurimisalade lõplikus valikuprotsessis osalesid Gerdien Margreeth Grootens koos juhendajatega ning käesoleva magistritöö autor.

Joonis 2. Uurimisalade paiknemine

3.6. Uurimisalade kirjeldus

3.6.1. Kihnu vald

Kihnu saar asub Liivi lahes ning on suuruselt seitsmes saar Eestis ning ühtlasi ka Liivi lahe suurim saar. Kogu Kihnu saare pindala moodustab Kihnu valla, pindalaga 16,38 km² (KVAK 2015). Saarega on kultuuriliselt seotud 75 asustamata laidu ning nendega suureneb valla territoorium 17,71 km²-ni. Saar on kuni 3,3 km lai ning 7 km pikk ning saare rannajoone pikkus on 36,2 km. Lähim asustatud saar on 7,5 km kaugusel Manija ning mandrist eraldab Kihnut 10 km laiune Kihnu väin – linnulennult on Tõstamaa poolsaare Lao maaninast Kihnuni 10,6 km, Pärnuni 41 km, Ruhnuni 60 km, Riiani 123 km (*ibid.* 2015). Kihnus on laidude looduskaitseala, mis katab Linaküla küla ning saarest põhja poole jäävad laiud koos neid ümbritseva merealaga (Tilts & Kikkas 2014). Saarel on neli küla – Lemsu, Linaküla, Rootsiküla ja Sääre küla. Ühendus mandriga on tagatud läbi praami- ning lennuliikluse.

Ajalugu ja omavalitsus

Kirjalikes allikates on Kihnu saare asustust esmakordselt mainitud 16. sajandi alguses (Tilts & Kikkas 2014). Suurim elanike arv saarel oli 1930ndadel aastatel, üle 1200 inimese, kuid pärast Teist Maailmasõda oli elanike arv vähendunud 600-ni kuna suur osa elanikke oli saarelt

Läände põgenenud (*ibid.* 2014). Nõukogude Liidu perioodil oli Kihnu saar piiritsooniks, mistõttu külalisi saarele ei lubatud ning kalurid pidid end merele minnes piirivalvurite juures registreerima (Kihnu Kultuuriruumi kandidatuur 2003).

Suurema elanikkonnaga ajal oli saarel haritava maa nappus ning sellest tulenevalt oli meeste peamiseks tegevusalaks laevandus ja kalandus (Rüütel 2013). Põllumajandus on olnud pigem abistav tegevus ning valdavalt naiste tegevusala. Tänapäeval on tegevusaladest olulisele kohale tõusnud ka turism (KVAK 2015).

Omavalitsus moodustati Kihnus 1992. aastal (Tilts & Kikkas 2014). Kihnu volikogusse kuuluvad 9 liiget ning moodustatud on üks komisjon – arenduskomisjon. Kihnu vallavalitsus on viieliikmeline. Vallavalitsuses töötavad vallavanem, ettevõtluse ja turismiga tegelev abivallavanem, vallasekretär, pearaamatupidaja, vanemraamatupidaja, IKT-spetsialist, sotsiaalametnik, aednik ja kaks nõunikku (KVAK 2015). Kihnu valla hallatavad asutused on Kihnu Tervisekeskus, Kihnu Rahvamaja, Kihnu Muuseum, Kihnu Raamatukogu ja Kihnu Kool. Lisaks on vallal 15,9 % suurune osalus Kihnu Majanduse OÜ-s (*ibid.* 2015).

Kihnu vald osaleb SA Kihnu Väina Merepargis ja MTÜ Liivi Lae Kalanduskogus, varasemalt on aktiivselt osaletud ka Eesti Saarte Kogus ning MTÜ Pärnu Lahe Partnerluskogus. Lisaks tehakse koostööd läbi sihtasutuse Kihnu Kultuuriruum, mille nõukogu liige vald on (KVAK 2015).

Rahvastik ja kultuur

Rahvastikuregistri andmetel on ennast 1. jaanuar 2016 seisuga saare elanikuks registreerinud 701 inimest – nendest 40 on vanuses 0-6 aastat, 58 vanuses 7-18 aastat, 471 on tööealised ehk vanuses 19 – 64 ning 132 vanuses üle 65 aasta. Aasta varem oli Kihnu oma elukohaks registreerinud 689 inimest (KVAK 2015).

Eraldatusel tulenevalt on Kihnus säilinud traditsiooniline kogukondlik eluviis ja selle elanikkonnast kujunenud omamoodi kultuuriruum, mis on Läänemere geograafilises lähiümbruses ainulaadne – sellest tulenevalt kandis UNESCO Kihnu 2003. aastal suulise ja vaimse kultuuripärandi nimekirja (Tilts & Kikkas 2014, KVAK 2015). Vaimse kultuuripärandi kaitse tähendab pärandi väärtustamist ning samuti on oluline kultuuripärandi igapäevases kasutuses hoidmine. Kihnu suureks väärtuseks on etnograafilised iseäratused, mille hulka kuuluvad eeskätt naiste kombid (KVAK 2015).

Kultuuripärandi säilimise ja väärtustamise kindlustamiseks loodi Kultuuriministeeriumi finantseeritav kultuuriprogram, mille viimane osa kannab nime „Kihnu kultuuriruum 2015-2018“ ning lisaks loodi sihtasutus Kihnu Kultuuriruum, mille eesmärk on taaselustada ning hoida kultuuriruumile omaseid traditsioone, kombeid ja tavaid (KVAK 2015). Tegevusi täiendab ka SA Kihnu Kultuuri Instituut, mille eesmärgiks on tegeleda pigem Kihnu keelega, sealhulgas kihnukeelse kirjandusega ning toimetada Eesti Rahvusringhäälingus kihnukeelseid uudiseid (*ibid.* 2015).

Lisaks tegutseb Kihnus veel seltse, mittetulundusühinguid ja sihtasutusi - MTÜ Kihnu Spordiselts, SA Kihnu Väina Merepark, MTÜ Kihnu Mere Selts, MTÜ Kihnu Ajaloouurimise Selts, Kihnu EAÕK Nikolaose kogudus, MTÜ Kihnu Sõprade Ühing, MTÜ Järsumäe Virve pereansambel ja MTÜ Suurhall (KVAK 2015).

Tööhõive

Valla territooriumil paiknevad umbes 40 tööandjat, sealhulgas ka vallaasutused, kus aastaringselt töötab 110 inimest (KVAK 2015). Nendele lisanduvad kalurid, keda on 2015 aasta juuni seisuga antud lubade alusel 68 ning 10 käsitöömeister-väiketootajat, kes töötavad aastaringselt. Lisaks töötavad mitmed inimesed suveperioodil turismimajanduses. Suveperioodil jagunevad töökohad saarel järgmiselt: kalanduses ca 30% (60-70 töökohta); eelarvelised asutused ca 20% (41 töökohta); kaubandus 6% (ca 15 töökohta); teenindus 14% (ca 30-35 töökohta); turismimajandus 16% (30-40 töökohta); riiklikult finantseeritud töökohad 8% (ca 20 töökohta); kolmas sektor 2% (ca 5 töökohta); väiketootmine ca 5% (ca 10 töökohta). Kihnu vallas on registreeritud 84 füüsilisest isikust ettevõtjat ning 32 ettevõtet (*ibid.* 2015).

Saarel tegutsevad kolm toidupoodi, mis on avatud aasta ringselt – Kallase, Kihnu ja Kurase pood. Muudest teenustest tegutseb saarel Kihnu tervisekeskus, perearst ning apteek. Lisaks on olemas automaattankla ning autohooldus. Saarel pakutakse ka ehitusteenust, mööbli valmistamist ja paigaldamist ning iluteenuseid (KVAK 2015).

Töötukassa andmetel on 31.05.2015 seisuga Kihnu vallas töötud 12 inimest. Samas on aga oluline märkida, et töötute arv väheneb suveperioodil seoses turismiga ning talveperioodil ületab 30 inimese piiri (KVAK 2015).

Kihnu etnograafilised iseärasused koos loodusliku omapäraga on hinnatud turismiressurss, mida on asunud aina enam kasutama (KVAK 2015). Kihnu saart iseloomustab suur turistide arv suvekuudel, AS Kihnu Veeteede andmetel külastab saart aastas keskmiselt ligikaudu 18 000 inimest (*ibid.* 2015). Oluline on pöörata tähelepanu looduse ja kultuuri sälumisele ka külastatavuse kasvutrendis.

Majutust pakuvad saarel 13 majutusk kohta, kuid majutuskohi lisandub igal aastal - Linaküla rannakämping, Rock City, Tolli Turismitalu, Sadama Öömaja, Niine Majutus, Uibu Talu Kodumajutus, Ruudu Külaliskorterid, Pihlaka Kodumajutus, Roosiküla Puhkemaja, Kaalu Puhkemaja, Kurga Kodumajutus, Ranniku Majutus (KVAK 2015). Toitlustust pakuvad kaks kohvikut, Rock City ja Kurase Kohvik, ning ettetellimisel lisaks veel seitse kohta – Rannametsa talu köök, Kihnu küek, Linaküla rannakämping, Tolli turismitalu, Uibu talu, Merike Mätas FIE ja Pihlaka kodumajutus. Ekskursioone, giiditeenust ja autotransporti pakuvad saarel 11 ettevõtet – Kihnu Rand AS, Insula OÜ, Puhka Kihnus OÜ, Steplon OÜ, Majutus OÜ, Kihnumare OÜ, Elly Karjam FIE, Kihnu Kallas OÜ, Arne Oad FIE, Rainer Vesik FIE, Visit Kihnu OÜ. Lisaks pakuvad Kihnu Värk OÜ ja Kihnumare OÜ kodukülastusteenust. Turismindusega seotud teenustega pakutakse saarel ka seebiteo ja troi kudumise õpitube, jalgrattalaenutust, mere- ja kalastusretki, paadisõitu, elamusmatku ja seminarikorraldust. Kihnu käsitööd ja meeneid on võimalik osta Kihnu muuseumist, kohapealsetest poodidest ning e-keskkonnast Kihnu kauba maja.

3.6.2. Järva-Jaani vald

Järva-Jaani vald asub Järva maakonna kirdeosas ning piirneb samas maakonnas Ambla, Albu, Roosna-Alliku, Kareda ja Koeru vallaga ning Lääne-Virumaa valdadest Tamsalu ja Väike-Maarja vallaga. Järva-Jaani moodustab pindalalt 5% Järvamaast, territooriumi suuruseks on 125,54 km² - põhjast lõunasse on valla maksimaalne ulatus 14,6 km ning läänest itta 16,3 km. Vald paikneb tervikuna Pandivere veekaitsealal ning territooriumil kaevandatakse maavaradest lubjakivi.

Valla territooriumil paikneb Järva-Jaani alevik ning üheksa küla - Jalalõpe, Jalgsema, Kagavere, Karinu, Kuksema, Metsla, Metstaguse, Ramma ja Seliküla (JJVAK 2015). Lähimad linnad paiknevad 21 km kaugusel Tamsalu, 30 km Paide, 35 km Tapa, suurematest linnadest asuvad Tallinn ja Tartu mõlemad 100 km kaugusel (JJVAK 2015).

Ajalugu ja omavalitsus

Järva-Jaani kui asula esmamainimine ulatub 13. sajandisse (Viljat 2015). Järva-Jaani sai omavalitsusliku staatuse aga 1991. aastal. Volikogu koosneb 13 liikmest ning moodustatud on 6 alalist komisjoni – revisjonikomisjon, eelarve- ja majanduskomisjon, keskkonnakomisjon, sotsiaalkomisjon, haridus- ja kultuurikomisjon ning maaelukomisjon (JJVAK 2015). Vallavalitsuse moodustavad 5 liiget, lisaks on valla ametiasutuses tööl 6 ametnikku ja 2 töötajat. Vald haldab 6 asutust - Järva-Jaani Raamatukogu, Karinu Raamatukogu, Järva-Jaani Gümnaasiumi, Järva-Jaani Lasteaeda Jaanilill, Järva-Jaani Kultuurimaja ja Järva-Jaani Valla Avatud Noortekeskust. Lisaks on Järva-Jaani vald 100% osaline äriühingus Järva-Jaani Teenus OÜ, mis tegeleb veevarustuse, kanalisatsiooni ning haljastusega. Vallal on 5,5% osalus AS-s Järvamaa Haigla ning 6,1% osalus AS-s Väätsa Prügila. Vald on liige ka järgmistes ühendustes – MTÜ Järvamaa Ühistranspordikeskus, MTÜ Kesk-Eesti Jäätmehoolduskeskus, MTÜ Eesti Avatud Noortekeskuste Ühendus, Järvamaa Omavalitsuste Liit, SA Kesk-Eesti Noortekeskus, MTÜ Eesti Mõisakoolide Ühendus, Eesti Maaomavalitsuste Liit, Järvamaa Omavalitsuse Liit, MTÜ Järva Arengu Partnerid ja SA Piibe Koolid (*ibid.* 2015).

2015. aastal oli Järva-Jaani valla eelarves suurimaks tuluallikaks maksutulu 49% ning sellele järgnesid eraldised riigieelarve toetusfondidest 41%. Valla kulutustest on suurim osa haridusel 47%, valitsemissektori kulud on 14% ning kultuur ja sport 11% (JJVAK 2015).

Tööhõive

Rahvastikuregistri andmetel on ennast 1. jaanuar 2016 seisuga Järva-Jaani elanikuks registreerinud 1573 inimest – nendest 97 on vanuses 0-6 aastat, 216 vanuses 7-18 aastat, 925 on tööealised ehk vanuses 19 – 64 ning 335 vanuses üle 65 aasta (JJVAK 2015).

Valla suurimaks tööandjaks on lisaks valla hallatavatele asutustele põllumajandusega tegelevad osaühingud - OÜ Karinu PM, OÜ Metstaguse Agro ja OÜ Paistevälja. Lisaks on piirkonnas toiduainete tootmisega tegelev AS E-Piim Tootmine ning puitmajasid tootev Arctic Finland House OÜ (JJVAK 2015).

Vallas on kokku 2 sihtasutust, 40 MTÜ-d, 85 osaühingut, 2 tulundusühingut, 1 usaldusühing, 52 füüsilisest isikust ettevõtjat ning 1 aktsiaselts. Vald on tuntud ka selle poolest, et seal tegutseb vabatahtlikkuse alusel moodustatud MTÜ Järva-Jaani Tuletõrje Seltsi päästekomando (JJVAK 2015).

Turism

Järva-Jaanis tegutsevad mitmed muuseumid - Järva-Jaani tuletõrjemuuseum, kinomuuseum, vanatehnika varjupaik, raudtee muuseum-vagun, endises Orina mõisas paiknev Järva-Jaani kihelkonnaelu kajastav koduloomuuseum, Johan Pitka tubamuuseum, Jürimardi talumuuseum, Hobusetalumuuseum ning külastajatele on avatud ka Järva-Jaani Ristija Johannese kirik (JJVAK 2015). Lisaks on vallas avatud ka üks majutusasutus, Järva-Jaani Hostel on loodud endise õpilaskodu ruumidesse.

4. Tulemused

4.1. Eestvedajad Kihnus ja Järva-Jaanis

Eestvedajate tuvastamiseks ning kohaliku konteksti mõistmiseks analüüsiti ajalehti „Postimees“ ja „Maaleht“ ning kohalikke ajalehti „Kihnu Teataja“ ja „Jaani Teataja“. „Kihnu Teataja“ ilmus uurimisperioodil 62 korda. Kõige enam ilmus lehes artikleid lehe toimetajalt, keda käesoleva uurimuse kontekstis eestvedajaks ei peeta. Järgnesid kolm kohalikku inimest, kes arutlesid piirkonna ajaloo, ettevõtluse, käsitöö, turismi, töötute, kalapüügiõiguse, haldusreformi, transpordiühenduse, arengukava üle. Need kolm inimest olid ka intervjueeritud inimeste hinnangul piirkonna eestvedajad. Ajaleht „Jaani Teataja“ ilmus uurimisperioodil 59 korda. Erinevalt Kihnu valla kohalikust lehest oli antud väljaandes vähem piirkonna arengut või probleeme analüüsivaid artikleid ning enam üldist teavet, ürituste kirjeldusi ning kooliga seotud artikleid. Siiski on kaks kõige enam artikleid kirjutanud inimest ka kohalike elanike hinnangul piirkonna eestvedajad.

Päevalehes „Postimees“ ilmus mõlema piirkonnaga seotud mitmeid lühiuudiseid, mis Kihnu puhul olid enamuses piirkonna nime mainimised seoses statistikaga, kingitustega või võrdlustega, selliste artiklite osakaal oli 100 mainimist 371st artiklist. Kõige läbivamad teemad olid praamiühendus, transport, kultuur, ilm ning politsei ja pääste. Nädalalehes „Maaleht“ olid läbivamad teemad samuti praamiühendus, lisaks ka kultuur, kalandus, loodus ning Kihnu-Virve. Mõlema lehe alusel joonistusid välja enim sõna võtvad inimesed, kellest üks on eemalseisja ning teda on võimalik nimetada pigem lobitööliseks kui kohalikuks eestvedajaks. Lisaks arutlesid kohalike teemade üle samad kolm eestvedajat, kes eristusid ka kohaliku ajalehe kontekstis. Käsitletud teemad hõlmasid töökohtade puuduse probleemi, Eesti Saarte Kogu, toetusprogramme, räimekvooti, päästeteenuse puudumist, kaardimakse kadumist, muusikaõpet, jahiturismi jne.

Ka Järva-Jaanit mainiti päevalehes „Postimees“ kõige enam seoses statistikaga, võrdlustega või kellegi päritolu väljatoomisel. Lisaks oli enim politseid ja päästet puudutavaid artikleid, millele järgnes sport ning kohalik kool. Nädalalehes „Maaleht“ olid lisaks mainimisele läbivaimad teemad piirkonnas paiknev ettevõtte E-piim, kohalik kool ja muuseumid. Mõlema ajalehe alusel joonistusid taaskord välja kaks eestvedajat, kes enim piirkonda käsitlevatel teemadel sõna võtavad, teemadeks on muuseumid, üritused, haldusreform, elu maal jne.

Eestvedajate kirjeldus

Mõlemas piirkonnas on olemas eestvedajaid, kuid ka palju aktiviste, kes tegelevad piirkonnas mingi kitsa valdkonnaga. Läbiviidud intervjuude tulemusena tõid intervjueritavad esimesena välja avaliku sektori eestvedajaid ehk vallavalitsuse ja volikogu liikmeid. Täiendava küsimise peale lisandusid ka kultuurivaldkonnas tegutsevad eestvedajad ning kogukonna esindajad. Mõlemas piirkonnas on olemas ka aktiviste, kes on spordiringide, tantsuringide ning muu sarnase läbiviijaid ning on justkui mingi väikese grupi eestvedajad, kuid kelle eesmärk ei ole mõjutada piirkonna üldist arengut. Kihnu vallas on kolm tugevat eestvedajat ning mitmeid kohalikke aktiviste. Esindatud on avaliku sektori eestvedaja, kogukonna eestvedaja ning kultuuri, turismi ja turundusega tegelev eestvedaja. Järva-Jaanis on tugev avaliku sektori eestvedaja ning kaks kitsama valdkonna eestvedajat – üks neist tegeleb kultuuri ja turismi valdkonnaga ning teine haridusega.

Eestvedajate isikuomadused on väga mitmekesised ning omavad teatud ühisjooni, kuid ka erisusi. Intervjueritavad kirjeldasid eestvedajaid väga eripalgeliste inimestena, kuid siiski on võimalik teha teatud üldistusi. Mõlemas piirkonnas leiti, et Kihnu ja Järva-Jaani piirkonna eestvedajad on oma tegevuskoha patrioodid. Need inimesed tahavad piirkonnas tegutseda ning mitte ainult ei mõtle kogukonna probleemidele, vaid püüavad aktiivselt otsida lahendusi ning neid ka ellu viia.

„Kihnu patrioodid ikka eelkõige. Nad on leidnud, et see sama maanurgake on elamist väärt ja üritavad seda selliselt teha, et see kõigi Kihnu elanike jaoks oleks elamisväärne paik.“

Aktivist I, Kihnu

Eestvedajaid on kirjeldatud kui väga teotahtelisi inimesi, kes tahavad muutusi ellu viia ning korraldada piirkonnas erinevaid tegevusi. Erisus on aga selles, kuidas inimesed soovivad neid muutusi ellu viia, selles osas jagunevad eestvedajad kaheks. Esimese osa moodustavad eestvedajad, kes genereerivad väga palju erinevaid ideid ning soovivad need kõik ka kiiresti ellu viia. Teise osa moodustavad aga kaalutlevad eestvedajad, kes on analüütilisemad ning soovivad arutada, millised tegevused on olulised ning vajavad läbiviimist ja millistele tegevustele ei ole mõtet ressursse kulutada.

„Teotahtelised inimesed, tahavad asja edasi viia.“ Aktivist I, Järva-Jaan

“Asjalik, konstruktiivne, loogiliselt kaalutlev. Ajab sihikindlalt Kihnu asja.” Ekspert, Kihnu

Perifeersetes piirkondades on oluline, et eestvedaja oleks võimeline haarama erinevatest võimalustest ning hoidma avatud meelt. Näiteks üks Järva-Jaani eestvedajatest asunud pidama avalikku blogi, mida internetis lugedes on võimalik kõigil olla kursis eestvedaja tegevusega ning tema piirkonda puudutavate ideedega.

„Annavad endast kõik, et meie kogukond siin alles jääks. Igast võimalusest ikka hakatakse kinni, mis vähegi kuskil pakutakse. Ma mõtlen ka projektide näol, et kui midagi ikka on, kuhu alla me saaks midagi lahterdada, siis need projektid ikkagi tehakse ja tänu sellele oleme ka rahastust saanud.“ Aktivist I, Järva-Jaani

Samal ajal on ka oluline, kuidas perifeerse piirkonna eestvedajad suhtuvad oma tegevuse tagasilöökidesse ehk ebaõnnestumisse. Eestvedaja peab olema võimeline oma vigadest õppima ning edasi arenema, mitte ebaõnnestumise tõttu oma tegevusi pooleli jätma. Perifeersetes piirkondades on sageli elanike arv väike ning mitmed elanikud tunnevad eestvedajaid isiklikult, see omakorda võib süvendada ebaõnnestuva eestvedaja piinlikkustunnet ning võib tekitab tahtmine piirkonna arendamisest loobuda.

„Leaders are those who are doing, organizing anything, not afraid what the people think about it. And if not succeed, try again, and again and those who want to do something and those who don't have another opportunity maybe.“ Eestvedaja II Kihnu

4.2. Eestvedamine ruumilise ja sotsiaalse periferiseerumisega kohtades

4.2.1. Erinevused

Ruumiline perifeeria asub keskusest kaugel, kuid Kihnu on lisaks ka mere poolt isoleeritud, mistõttu on eestvedajate jaoks äärmiselt oluline oma tegevuses arvestada transpordiühenduse poolt tekitatud lisatingimustega ning püüda neid ka lahendada. Transpordiga tuleb arvestada nii ettevõtluse arendamisel, turisminduses, ürituste korraldamisel kui ka elanike igapäevaelus. Kihnus ei ole märgata, et tehnoloogia areng oleks jõudnud nii kaugele, et transpordiküsimus enam määrav ei oleks. Eestvedajad on arvestanud lahendusega arendada kaugtöö võimalusi, mida kaasaegse tehnoloogia areng interneti vahendusel pakub, kuid selliste töökohtade väljaarendamine nõuab aega ning ka kvalifitseeritud tööjõudu. Samal ajal on eestvedajad aga leidnud, et piirkond vajab siiski ka lihttöö võimalusi. Mitmed ettevõtted ei saa piirkonnas tegutseda, kuna kauba transport üle mere võib ilmastikuoludest tulenevalt takerduda ning seeläbi mõjuda ettevõttele kahjumlikult ning alandada ka usaldusväarsust koostööpartnerite silmis. Parandamaks transpordiühenduse kvaliteeti on jõutud nii kaugele, et 2015. aasta

oktoobris alustas üleveoga uus praam, kuid eestvedajate hinnangul ilmneb selle mõju piirkonna arengule alles mõne aasta jooksul. Järva-Jaanis eeliseks on suuremate keskuste lähedane asukoht, millest tulenevalt ei ole transpordiküsimused eestvedamisel niivõrd määravad.

“Everybody is hoping that this new very will have very strong affect on the economical development of the island. /.../ the plane is very small, with 8 seats you cannot transport any agricultural products to mainland, to markets. So it opens new perspectives to all companies.” Aktivist III, Kihnu

„We had this entrepreneursday planned, it was skipped twice, because of the weather.”
Eestvedaja I, Kihnu

Samal ajal aga peab Järva-Jaani olema võimeline oma tegevuses pakkuma konkurentsi mitmetele teistele perifeersetele paikadele ning arvestama ka keskuste lähedusega. Kihnu eestvedajad on leidnud, et olgugi, et tegemist on ruumilise perifeeriaga, staatusega mida jagavad ka mitmed teised vallad Eestis, siis saarelisus annab neile siiski tugeva eelise ning garanteerib tähelepanu nii meedias, poliitilistes otsustusprotsessides kui ka erinevate toetuste jagamisel.

„We are like other small Estonian villages and so on, somewhere in South Estonia or West Estonia or East Estonia, but we have some plusses.” Eestvedaja I, Kihnu

„Kihnu, it is like a business card - I'm from Kihnu, please help.” Eestvedaja I, Kihnu

Kihnus tuleb eestvedajatel väga palju arvestada piirkonna erinevustega suvisel ning talvisel perioodil. Eestvedajad tegelevad piirkonna probleemidega ning arendamisega igapäevaselt, kuid suveperioodil kasvab jõudsalt Kihnu külastatavus turistide ning suvekodude omanike poolt, mistõttu tuleb sellega arvestada ka eestvedajatel. Suveperioodil on kohalike hinnangul üsna keeruline nimetada Kihnut perifeerseks, kuid talveperioodil külastavad saart vaid üksikud turistid ning kõrvalseisja silmis tegevust justkui ei toimukski. Enamus majutusasutusi ning toitlustust pakkuvad kohad on suletud ning üritusi ei toimu. Järva-Jaanis ei ole märgata nii suurt erinevust suve ja talveperioodi vahel.

„I understand that everyone is very fond of heritage and traditional culture in summer time, but nobody is interested in the winter time. Nobody - absolutely, not interested.” Eestvedaja II, Kihnu

Suur erinevus kahe piirkonna eestvedamise vahel on seotud sotsiaalse kapitaliga ning sellest tulenevalt ka eestvedajate võrgustikega – nii kohalikul tasandil kui ka väljapoole. Kihnu eestvedajatel on omavahel tugev võrgustik ning koostöö eestvedajate vahel sujub väga hästi. Lisaks on eestvedajatel igaühel olemas tugev võrgustik ka väljapoole Kihnut, seda nii maavalitsuse, riigi kui ka välismaa tasemel. Kihnu on maavalitsuse tasandil otsustanud loobuda Pärnumaa Omavalitsuste Liitu kuulumisest kuna selle tegevuses osalemine võtab liialt palju aega ning vastukaaluna ei panusta piisavalt Kihnu eestvedajate jaoks olulistesse küsimustesse.

„We are not in Pärnu municipalities union, we stepped out of it, 2 or 3 years ago, because basically we had nothing in common./.../ please, come back to the system, we need you back, you have to be all united, the power is there, it's bullshit.“ Eestvedaja I, Kihnu

Sarnaselt on Kihnu eestvedajad loobunud Eesti Saarte Kogu tegevusest ning selle asemel loonud uue võrgustiku ning asunud aktiivselt koostööd tegema Ruhnu ja Vormsiga ning planeeritakse ühist liitu, mis tegeleks nende piirkondade jaoks oluliste ning ühendavate teemadega. Eestvedajatel on idee piirkondade arendamiseks palgata ühine raamatupidaja, keskkonnaametnik ning võimalusel veel ametnikke, need inimesed saaksid keskmisest enam palka ning elaksid ühel kolmest saarest. Eesti Saarte Kogu on eestvedajate hinnangul liiga suur ning sageli arutati seal probleeme, mis Kihnut otseselt ei puuduta ning sellisele ühendusele ei soovitud oma ajaressurssi kulutada. Kihnu eestvedaja hinnangul on Eesti Saarte Kogu eesmärk justkui elanike hääle kuuldavaks tegemine kohalikule omavalitsusele, kuid eesmärk peaks olema saartel asuvate valdade ühendamine ning seejärel selle häälega otsuste tegemisel kaasa rääkimine.

„As we don't have this kind of management power, we cannot say what this organization should do, then we are not ready to fund it.“ Eestvedaja I, Kihnu

Kihnul on võimalik ise valida, millistesse võrgustikesse kuulumine on nende jaoks kasulik ning millistesse mitte. Järva-Jaani eestvedajate võrgustik on peamiselt maakonna tasandil ning sellelt tasandilt tehakse koostööd teiste eestvedajatega ning üritatakse mõjutada riiklikul tasandil toimuvaid poliitilisi otsustusprotsesse. Siiski on aga uurimise käigus selgunud, et Järva-Jaani ei ole sotsiaalselt niivõrd perifeerne kui uurimisalade valikul eeldati – kohapeal on aktiivne kogukonna tegevus ning maakonna tasandil ka aktiivne koostöö, kuid puudub tugev võrgustik riiklikul tasandil.

„We have very good cooperation in Järva county, we have many companies with other municipalities. But in the other, outside of Järva, we don't have any connections.“ Eestvedaja I, Järva-Jaani

„Can you imagine, in Estonia, the decisions are made in Tallinn, in ministry of Education, minister of Economics, and nobody wants to hear this head of parish who is responsible for 590 people. Who are you? Your municipality is smaller than 2 schools in Paide./.../ Our biggest concern or trouble is, that nobody hears our voice in Tallinn.“ Ekspert I, Järva-Jaani

Kihnu eeliseks on aga otsustusprotsesside mõjutamine otse riiklikul tasandil, Järva-Jaanis kasutatakse selleks pigem maakondlikku vahendust. Näiteks haldusreformi valguses ei oota Kihnu eestvedajad otsuseid ülevalt alla, vaid üheskoos Ruhnu ning Vormsiga on peetud läbirääkimisi ning seejärel suheldud otse ministeeriumitega – avaldusi ning kirju on saadetud nii haldusministrile kui ka peaministrile. Tulemusena on saadud kindlus, et saareliste valdade eriolukord võetakse arutluse alla. Lisaks esitati ühiselt mahukaid muudatusettepanekuid Väikesaarte programmi dokumenti. Samuti külastas magistritöö autori uurimisalal viibimise ajal Kihnut maaeluminister, arutlemaks eestvedajate modereerimisel kohalike kaluritega piirkonna probleeme otse kohapeal. Olgugi, et Kihnul on olev tugev võrgustik ka riiklikul tasandil, siis eestvedajate hinnangul tuleb seda võrgustikku aina tugevamaks muuta.

„I think there is no point of living without these lines, you have to keep them up and going, you never know when you need these lines. I don't know how it is in small municipalities in Raplamaa, I think they have even more, better links, maybe, depends on the municipality, depends on the politicians. They are more linked in party lines, I think so. In South Estonia Seto municipalities are straight linked to Riigikogu, because they are making good. We have links, but I think we are not so strong in, we are a little bit weak in kind of dealing with some things in a bigger scale. We should be more intensive.“ Eestvedaja I, Kihnu

4.2.2. Ühisjooned

Ruumilise ja sotsiaalse periferiseerumisega piirkondade eestvedajate tegevuses on Kihnu ning Järva-Jaani alusel võimalik leida ka ühisjooni. Kõik eestvedajad on oluline osa kohalikust kogukonnast ning ükski eestvedaja ei ole leidnud, et kuulumine mõnda poliitilisesse erakonda nende tegevusele kaasa aitaks. Lisaks on eestvedamise ühisjooneks samad teemavaldkonnad ehk üldised probleemid, millega tegelemist kogukond nii Kihnu kui Järva-Jaani eestvedajatelt eeldab. Nii ruumilise kui sotsiaalse periferiseerumisega kohtade eestvedamise ühisjooneks

üldiselt on aga see, et eestvedajate tegevusel on suurem roll kui keskustes. Eestvedajatel on võimalik tegevusi läbi viia kiiresti ning seeläbi ilmneb ka tegevuste mõju lühema ajaperioodi jooksul kui see oleks võimalik keskuses. Samuti on Kihnu eestvedajad leidnud, et kui mingit eesmärki ei ole võimalik saavutada, selgub ka see üsna lühikese aja jooksul.

„If you want to do something, you basically see the effects quite, effects of achieving something or not achieving something, very fast.“ Eestvedaja I, Kihnu

Mõlemas piirkonnas on tugev ning kokku hoidev kogukond. Kõik eestvedajad nii Kihnus kui Järva-Jaanis on kogukonna liikmed ning osalevad igapäevaselt tegevustes. Eestvedajad tantsivad rahvatantsu, juhendavad ka rahvaspordiringe ning panustavad ajaliselt projektidesse, kuhu vallal eelarvet ei pruugi jätkuda. Eestvedajate hinnangul on nii Järva-Jaani kui ka Kihnu piisavalt väikesed kohad, et inimesed üksteist tunneksid ning seetõttu ei saa eestvedajad olla eraldiseisvad ning mitte kuuluda kogukonna hulka.

„Valla inimesed on ka muudes tegevustes, nad ei ole ainult oma töölaua taga. /.../ Kõik teevad kõike.“ Aktivist I, Järva-Jaani

Nii Kihnu kui Järva-Jaani eestvedajate hinnangul ei anna poliitiline kuuluvus nende tegevusele midagi juurde ning tegevust ka ei mõjuta. Kihnu eestvedajad on leidnud, poliitiline kuuluvus ei pane maapiirkonnas inimesi tegutsema, seda teeb vajadus tegutseda. Järva-Jaani eestvedajad on leidnud, et poliitiline neutraalsus on oluline ning vastupidiselt eeldustele, just aitab maakondlikul tasandil sõna võtta ning läbirääkimisi pidada.

„It is the need that will make the people act, not the IRL.“ Eestvedaja I, Kihnu
“I am in the middle and I can speak to everyone and I think it is better.“ Eestvedaja I, Järva-Jaani

„I like to think with my own head /.../ I understand if you are in politics you have to think like the most of your friends think in the political party.“ Eestvedaja III, Järva-Jaani

Olenemata peridferiseerumise tüübist seovad Kihnu ja Järva-Jaani eestvedajaid piirkondade ühised probleemid, millega tulenevalt perifeeriaks olemisest tuleb eestvedajatel tegeleda. Nendeks on tööpuudus ja sellest tulenevalt ka elanike arvu vähenemine. Lisaks on valdades probleemiks elamispinna puudus, mis takistab uute elanike piirkonda tulemist. Väga oluliseks on kõik intervjuueeritavad pidanud, et eestvedajad peavad tegelema kooli olemasolu tagamisega.

Sarnaselt mitmete Eesti valdadega on ka uurimisaladel probleem, et inimesed lahkuvad ning ei soovi enam naasta. Ühest küljest lahkuvad noored, kes suunduvad mujale õppima ning pärast lõpetamist ei langetata elukohavalikut päritolupiirkonna kasuks.

„I don't see the leaders or groups who are saying that Kihnu is the best place, let's come back now we are finished our studies or let's study something that gives possibility to live here.“ Eestvedaja II, Kihnu

Lisaks on aga elanike vähenemise taga ka töökohtade puudus uurimisaladel. Mitmed ettevõtjad soovivad rajada oma ettevõtet keskuse lähedale ning perifeeria ei ole ettevõtluse jaoks atraktiivne keskkond. Perifeeriad ei meelita ka madala kvalifikatsiooniga töötajate jaoks vajalikke tootmisfirmasid. Mitmete eestvedajate sõnul on selline olukord üks peamiseid perifeerse piirkonna miinuseid. Inimeste puudus ning töövõimaluste vähesus moodustavad ennast kordava tsükli.

“It is like a circle, we don't have jobs and we don't have people.” Aktivist II, Järva-Jaani

Lisaks on eestvedajate hinnangul mõlemas piirkonnas probleem, et isegi kui oleks potentsiaalseid uusi inimesi, kes sooviksid piirkonda kolida, siis ei ole kinnisvara, mida need uued elanikud saaksid soetada. Kihnu eestvedajate hinnangul on saarel ruumi, kuid aktiivselt kinnisvara müügis ei ole – enamik talukohti on täidetud püsielanikega, suvekodudega, ei ole omanikud müümisest huvitatud või on omanikud teadmata. Peamiselt on mõlemas vallas probleem selles, et kinnisvara küll on aga see on osa- või alakasutuses. Järva-Jaani eestvedajate hinnangul on eluaseme puudus üks peamiseid põhjuseid, mis noored tunnevad, et neil ei ole muud valikut kui piirkonnast ära kolida.

“Kihnus on see, et Kihnusse ei müüda aktiivset kinnisvara. Kui ka mõni tahaks tulla mandrilt lastega Kihnu elama siis nad kohtavad probleemi, et ei ole kuskil elada.” Aktivist I, Kihnu

„...they have to move away, because they don't have an apartment.“ Kohalik I, Järva-Jaani

Samuti on mõlema piirkonna eestvedajate hinnangul nende tegevuse üks olulisemaid eesmärgi kohaliku kooli tegevuses hoidmine. Kihnus intervjueritud kohalike hinnangul on kool Kihnu kultuuri kestmise üks tähtsamaid aluseid – koolis õpitakse Kihnu keelt ja kombeid, kindlustades seeläbi selle unikaalse kultuuri püsimajäämist. Teisest küljest on mõlemas piirkonnas kool ning ka lasteaed üks olulisi põhjuseid, miks noortel on võimalik piirkonnas elada. Kihnus kooli sulgemisel tekiks lastega peredel vajadus mandrile kolida.

Järva-Jaanit kooli sulgemine nii tugevalt ei mõjutaks, kuid eestvedajate sõnul see kindlasti vähendaks piirkonna atraktiivsust.

„Ma ei tahaks, et see kool muutuks selliseks, et lapsevanem ei taha oma last enam siia kooli panna, et põhikool säiliks ja mitte ainult ei säiliks vaid ka tugevneks kuidagi.“ Kohalik,

Kihnu

4.3. Eestvedajate tegevused periferiseerumisest üle saamiseks

Sotsiaalse kapitali kasvatamine – võrgustumine ja avanemine

Periferiseerumisest üle saamiseks on oluline, et eestvedajad oleksid võimelised arvestama piirkonnas olemasoleva sotsiaalse kapitaliga ning seda ka juurde looma. Nii Järva-Jaani kui Kihnu eestvedajad arvestavad piirkonnas oleva siduva sotsiaalse kapitaliga, mis hoiab koos kogukonda ning kannab piirkondade identiteeti. Kihnus on siduva sotsiaalse kapitali hoidmine olnud väga aktiivne, tulenevalt mere poolt isoleeritud asukohast ning piiritsooniks olemisest ei olnud varasemalt võimalik külastajatel tihti Kihnu saarele pääseda, sellest tulenevalt on Kihnus traditsiooniline kultuur senini säilinud – paljud selle kultuuri alged on seotud kogukonna ühtekuuluvusega. Järva-Jaanis ei ole piirkonnal ühest identiteeti, kuid eestvedajad on viimaste aastate jooksul tugevalt toetanud erinevate huvialaringide tegutsemist – rahvatants ning erinevad rahvaspordigrupid. Lisaks tegutsevad piirkonnas kogukonna heaks vabatahtlikud pritsimehed. Periferiseerumisest pääsemiseks ei piisa aga ainult siduvast sotsiaalsest kapitalist, vaid vajalik on ka ühendav sotsiaalne kapital.

Mõlemas piirkonnas saavad eestvedajad omavahel hästi läbi – eestvedajate ja aktivistide vaheline võrgustik on välja arenenud ning toetab kogukonna arengut. Edukaks eestvedamiseks on kasulik, et perifeerses piirkonnas oleks enam kui üks eestvedaja ning eestvedajate vahel oleks koostöö ning usaldus.

„I am working for minister of foreign affairs, Eestvedaja III is like is like ministry of Culture./../. Eestvedaja I is minister of finances. We are working all together, everybody has characters and things which they are strong.“ Eestvedaja II, Kihnu

Kihnus on kolm tugevat eestvedajat, kes tegelevad erinevate valdkondadega ning seda võib nimetada horisontaalseks jaotuseks – eestvedajad on omavahel võrdsed. Järva-Jaanis on üks tugev eestvedaja ning kaks kitsa valdkonna eestvedajat, keda esimene siiski nõustab ja mingil määral ka kontrollib – seda on võimalik nimetada vertikaalseks jaotuseks. Erinevate

valdkondade eestvedajate horisontaalne võrgustik on oluline, sest nende puudumine võib tuua mõne piirkonna jaoks olulise valdkonna hääbumise või vastupidiselt ka mõne teema ületähtsustamise. Samuti võib mõne valdkonna eestvedaja puudumine panna liigset survet teistele eestvedajatele. Nii on näiteks Kihnu elanike hinnangul puudu üks eestvedaja, kes koondaks enda selja taha kohalike kalurite hääled. Praegusel hetkel peab sellega tegelema avaliku sektori eestvedaja, kes on pidanud ennast kalanduseküsimustes pädevaks tegema.

„The thing is that the fishermen don't have a spokesman /.../ but I would best see that they will have their own spokesman who will deal with these issues.“ Eestvedaja I, Kihnu

Siiski on aga mõlema piirkonna eestvedajate vahel olemas omavaheline usaldus.

„I think (Eestvedaja I) as my superior, had a lot of faith in me. So today, he gives a lot of freedom to me in this work./.../ In fact he just ja, I know what you are doing, it is great, it works. I see it already, so. In fact, I was surprised, I felt warm when I came here.“ Eestvedaja

III, Järva-Jaani

Usaldusest hoolimata võiks Järva-Jaani eestvedajad ning aktivistid teha ühiselt enam koostööd. Kihnus haaratakse läbi eestvedajate koostöö ka kohalikke aktiviste ning seeläbi ka iga inimese isiklikke tutvavaid.

„Jah, ikka koostöö. Koostööga saab midagi ära teha. Erakuna on midagi väga raske ära teha, Kihnus nii väikeses ühiskonnas ei saa üldse midagi ära teha.“ Eestvedaja III, Kihnu

„I do my stuff and like we have so many dancer, and X who does dancing also does her stuff and X does his stuff. It is like everyone does what they want.“ Eestvedaja I, Järva-Jaani

Lisaks on igal eestvedajal nii Kihnus kui ka Järva-Jaanis oma kindel toetajaskond, mis samuti moodustab koos kohalike aktivistidega kogukonda kaasava võrgustiku.

„I have my supporters who believe in me and who give me strength, every so-called local leader has their support circle also.“ Eestvedaja I, Kihnu

Regionaalseks arenguks ei piisa kogukonna tasandile jäävast eestvedajate võrgustikust. Ühendava sotsiaalse kapitali loomiseks on eestvedajatel vaja luua piirkonnast välja ulatuvaid võrgustikke, neid hoida ning teha koostööd. Eestvedajad peavad olema võimelised vajadusel uusi võrgustikke looma ning samuti kasutama varasemalt loodud võrgustikke ning uutesse sisenema. Eelmises alapeatükis toodi välja, et Kihnu moodustab uusi võrgustikke läbi koostöö

Vormsi ja Ruhnuga. Olemasolevates võrgustikes püsimisel peavad eestvedajad välja selgitama, kuivõrd suured on püsimiseks tehtavad kulutused nii ajaliselt kui kapitalilt ning selle põhjal otsustama, kas võrgustik on piisavalt kasutoov. Eestvedajad peavad lisaks maakonna tasandile olema võimelised kaasa rääkima otsustusprotsessides ka riiklikul tasandil.

“...now the ministry has also taken us as the partner about discussing these things.”

Eestvedaja I, Kihnu

„I have many relations outside from Kihnu and I know parliament members, ministries and president and people from abroad and scientists and everybody and I have relation“

Eestvedaja II, Kihnu

„We have this connections still going on and it depends on the issue, and we warm up the connections when it is necessary or try to get straight to ministers or ministry officials. That’s the fastest way to deal with issues, if you want to have them dealt fast.“ Eestvedaja I, Kihnu

Visioon

Periferiseeruva piirkonna eestvedajad peavad olema võimelised looma paigale realistlikku visiooni, mida jagavad ka teised sama koha eestvedajad ning mida toetab kogukond. Kihnus on suudetud luua piirkonna arenguks ühtne visioon ning kogukond on asunud seda toetama, toetades seeläbi ka eestvedajate tegevust. Kõik intervjuueeritavad leidsid, et Kihnu eestvedajate eesmärgiks on, et Kihnus oleks hea elada. Samal ajal Järva-Jaani ühtset visiooni piirkonnale ei ole, kuid eestvedajatel on siiski olemas kogukonna toetus ning elanikud eelavad, et eestvedajad üritavad liikuda piirkonna jaoks õiges suunas.

„Kõigil on ju eesmärgiks see, et Kihnus oleks hea elada, kõigil ongi see eesmärk“ Kohalik, Kihnu

„I cannot imagine who else could do it better.“ Aktivist III, Kihnu

„In my point of view I think a lot of people are supporting X and his ways and his perspectives.“ Eestvedaja III, Järva-Jaani

Avalikkuse teadvuses hoidmine

Periferiseerumisest pääsemiseks on eestvedajatel vajalik piirkonda hoida avalikkuse teadvuses. Selleks on olemas mitmeid võimalusi, näiteks meedia ning ka sotsiaalmeedia kasutamine, lisaks aga ka lobitööliste ärakasutamine. Piirkonda hoiab inimeste teadvuses ka piirkonna turundustegevus.

Meedia ning sotsiaalmeedia kasutamine tõmbab ühest küljest piirkonnale tähelepanu, kuid teisest küljest on ka oluline viis, kuidas tuua välja piirkonna jaoks olulisi probleeme, mis vastasel korral võiksid sellise tähelepanuta jääda märkamatuks. Selleks on eestvedajatel võimalik võtta ühendust erinevate meedia väljaannetega või kasutada isiklikke sotsiaalmeediakanaleid. Kihnus kasutab üks eestvedaja teadlikult sotsiaalmeediakanalit Facebook selleks, et tõmmata tähelepanu tema hinnangul olulistele piirkonna probleemidele. Tema avaldused on jõudnud ka poliitiliste otsusteni.

„I am using Facebook, I am not putting pictures of my dogs and children pictures there, but use Facebook if I want something to say or some idea or some things I want to divide with others./.../And after that all radios in Estonia, newspapers wrote about this problem and because I had my list and many scientists, usually they are folklorists and those who are doing research in the culture field, but others, well known journalists and those started discussion and it finished like that, that parliament had discussion about it./.../ I just wrote and the process started.“ Eestvedaja II, Kihnu

Järva-Jaanis on eestvedaja töö tulemusena leitud samuti lahendus, kuidas piirkonda, mis võiks inimeste meeltest kaduda, pildis ning täpsemalt tele-ekraanil hoida. Järva-Jaanis filmitakse teleseriaalide „Naabriplika“ ning „Dr. Silva“ tegevust. Esimest neist filmiti algselt Järva-Jaani naabervallas. „Dr. Silva“ on aga täies mahus filmitud Järva-Jaanis ning ka seriaali süžee alusel toimub tegevus kohas nimega Järva-Jaani. „Dr. Silva“ suhtes ei ole kohalikud elanikud kindlad, millist kuvandit see piirkonna loob. Seriaali tegevus võib vastupidiselt eeldustele mõjuda piirkonnale hoopis stigmatiseeruvalt.

„Doktor Silva and Naabriplika are very important right now. During this whatever this political decision might be, this is very important, because this shows that Järva-Jaani is willing and Järva-Jaani wants to develop and we are doing whatever it is to be in the big picture, to big in the big plan.“ Kohalik III, Järva-Jaani

„I think they will change the perspective about the countryside./.../ It is an instrument how to make yourself visible.“ Eestvedaja I, Järva-Jaani

Avalikkuse teadvuses hoidmiseks on oluline vahend ka piirkonna turundus. Kihnus on piirkonna turundamisega tegelenud nii lobitöötajad, eestvedajad kui ka kohalikud aktivistid. Kihnus on piirkonna turundamise peamiseks eesmärgiks turisminduse areng nii kodumaiste kui ka välisküllastajate arvelt. Kihnu turundus on tugevasti seotud UNESCO kultuuripärandi

nimekirja kuulumisega, kuid lisaks on piirkonnas tehtud ka mitmeid filme ning tutvustavaid reklaamklippe. Järva-Jaanis ei ole märgata, et piirkonna turundus oleks eestvedajate jaoks oluline teemavaldkond.

„I did a lot of marketing in Japan and now many Japanese are writing me and asking me how to get here./.../ I have done many documentaries to Japan market and to their national tv and of course many things were published in newspapers and printed in books./.../Right now I am planning to do one documentary with ARTE channel, which is well known in Europe, France and Germany channel.“ Eestvedaja II, Kihnu

Eestvedajad ei pea aga piirkonnale tähelepanu tõmbamiseks kõike ise ära tegema, on võimalik kasutada ka lobitöötajaid. Kihnu on kahe Eestis tuntud inimese jaoks oluline paik ning nad mõlemad räägivad Kihnust ning koostavad ka piirkonda käsitlevaid filme ning teadustööd. Näiteks toimus lobitöö tulemusena toimus 2015 aastal 18. novembril Riigikogus Kihnu päev, kus lisaks kultuuri tutvustamisele räägiti ka väikesaarte probleemidest, mida seadusloome leevendada saaks. Selline kohtumine oli võimalik tulenevalt lobitöölisest riigikoguliikme kutsest.

„We have had good lobbyists /.../ who are constantly letting people know that Kihnu exists and so on and it kind of grows in peoples minds, in subconscious.“ Eestvedaja I, Kihnu

5. Arutelu

Nii Kihnus kui ka Järva-Jaanis läbi viidud uurimus tõestab Sorensoni ja Rogersi (1996) hinnangut, et madala rahvaarvuga piirkonnas on vähe eestvedajaid ning pigem mitmeid aktiviste, kes tegelevad mingi kitsa valdkonnaga. Järva-Jaanis tegutsevad aktivistid rahvatantsu, vabatahtliku päästetöö ning erinevate spordialadega. Kihnus on samuti mitmeid aktiivseid inimesi, keda võiks justkui pidada eestvedajateks, kuid sellisel juhul ühe väikesearvulise grupi, mitte kogukonna või piirkonna eestvedajaks. Selliseid aktiviste eristab eestvedajatest asjaolu, et eesmärgiks ei ole piirkonna arendamine ning muutuste läbiviimine, vaid kohalikele inimestele tegevuse pakkumine.

Eestvedajate arv mõlemas piirkonnas toetab varasemalt läbi viidud uuringute tulemust, et piirkondades on siiski sageli enam kui üks eestvedaja (Kroehn *et al.* 2010). Kihnus oli võimalik tuvastada kolme tugeva eestvedaja tegevus, ka Järva-Jaanis oli võimalik tuvastada kolm eestvedajat, kuid nende mõju ning tegevus on erineva kaaluga – üks eestvedaja on piirkonnas tegutsenud vähem kui aasta. Sorenson ja Epps (1996) leidsid, et perifeerses piirkonnas on üks kuni kaks kohalikus omavalitsuses töötavat eestvedajat. Läbiviidud uurimus kinnitab, et mõlemas piirkonnas on üks kolmest eestvedajast kohaliku omavalitsuse töötaja ehk avaliku sektori eestvedaja. Lisaks on aga Kihnus olemas turismi, kultuuri ja turundusega tegelev eestvedaja ning kogukonna eestvedaja, Järva-Jaanis on lisaks olemas turismi ja kultuuriga tegelev eestvedaja ning hariduse eestvedaja. Tulemused kinnitavad varasemat eeldust, et edukaks regionaalseks eestvedamiseks on vajalik nii formaalsete kui mitteformaalsete eestvedajate olemasolu (Collinge & Gibney 2010b), kuid laiendavad Horlings'i (2010) poolt välja toodud kolme tüüpi eestvedajate jaotust. Perifeerses piirkonnas tegeleb üks eestvedaja sageli sama-aegselt väga mitme valdkonnaga, näitena võib välja tuua Kihnu eestvedaja, kes Horlings'i (2010) tüüpide alusel on silmapaistev tavakodanik, kuid kuulub lisaks ka volikokku, töötab kultuurivaldkonnas ning abistab ka ettevõtluses.

Varasemate uuringute alusel on eestvedajaid kirjeldatud kui karismaatilisi, kirglikke ja oma tegevustes läbimõeldud inimesi, kelle iseloomujoontest on olulised intelligentsus, enesekindlus, otsustuskindlus ja sotsiaalsus (Northouse 2001). Kihnu ja Järva-Jaani elanikud kirjeldasid kohalikke eestvedajaid kui piirkonna patrioote, kes tahavad läbi viia muutusi ning mitte ainult ei mõtle kogukonna probleemidele vaid püüavad ka lahendusi ellu viia. Lisaks on tegemist teotaheteliste inimestega, kellel on palju ideid kuid ka võime analüüsida, millised

tegevused piirkonnale kasuks tulevad. Olulisena nimetati ka, et eestvedajad ei karda oma tegevustes väikseid tagasilööke, vaid õpivad oma ebaõnnestumistest. Mitmel korral toonitati ka, et perifeerses keskkonnas peavad eestvedajad olema avatud meelega, et igast võimalusest piirkonda arendada kinni haarata. Sellised eestvedajate kirjeldused ei ühti otseselt varasematega, kuid täiendavad arusaama eestvedaja olemusest. Uurimistöö aga ei keskendunud eestvedajate isikuomaduste uurimisele, mistõttu ei ole võimalik lõplikult eestvedajaid kirjeldada.

Varasemate teooriate alusel on Copus (2011) arendanud välja mitteruumilise perifeeria mõiste, mille kohaselt ei ole kaugusest tulenevatel kuludel transpordile enam rolli, kuna on toimunud tehnoloogiline innovatsioon ja majanduse areng. Kihnu näite põhjal ei ole võimalik sellist arusaama kinnitada, kuna transpordiühendus on eestvedajate jaoks oluline valdkond, millega tuleb arvestada nii turisminduses kui ettevõtluses. Mitmed ettevõtted ei saa piirkonnas tegutseda, kuna kauba transport üle mere on mõjutatud ilmastikuoludest ning võib mõjutada ettevõtte kasumit ja mainet koostööpartnerite seas. Eestvedajate pikaajase töö tulemusena alustas üleveo teenuse pakkumisega uus praam, mille mõju ettevõtlusele ja majandusele peaks selguma lähiaastatel. Lisaks tuleb transpordiühendusega arvestada elanike igapäevaste vajaduste tagamisel, kuid ka ürituste korraldamisel. Tehnoloogia areng on toonud saarele üksikud kaugtöö võimalused, kuid areng ei ole olnud niivõrd kiire, et ruumiline periferiseerumine rolli ei mängiks. Eestvedajad on leidnud, et saarele on vaja ka lihttöö võimalusi, mis sobiksid madalama kvalifikatsiooniga tööjõule, kuid selliseid võimalusi kaugtöö sageli ei paku. Siiski on Kihnu elanikud leidnud, et olgugi, et tegemist on keskustest kaugel asuva paigaga on ruumiline perifeersus neile ka vahel kasuks. Kihnu on erilise kultuuriga saar, mis tagab neile tähelepanu meedias ning hoiab avalikkuse teadvuses.

Järva-Jaani asub keskuste lähedal ning valiti uurimisalaks kui sotsiaalse periferiseerumisega koht. Uurimuse käigus selgus, et Järva-Jaani ei ole niivõrd perifeerne kui valiku tegemise hetkel võis eeldada. Järva-Jaanis on välja kujunenud tugev kohapealne kogukond ning lokaalne võrgustik. Eestvedajad teevad jätkuvalt tööd, et tugevdada võrgustikku ka maakonnatasandil, kuid senini puudub võrgustik riiklikul tasandil.

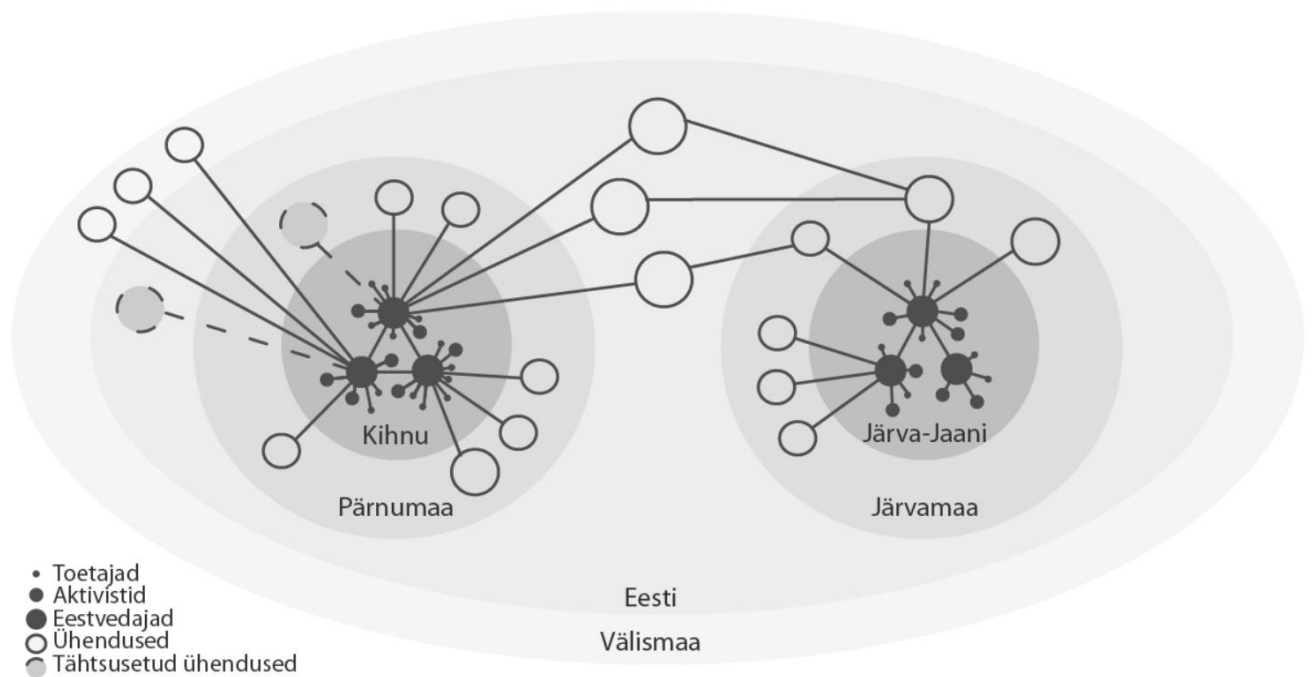
Eestvedajatel nii ruumilise kui ka sotsiaalse periferiseerumisega kohtades on mitmeid ühisjooni, nii näiteks ei leia ükski eestvedaja, et perifeerses piirkonnas abistaks eestvedamist kuulumine poliitilisesse erakonda, küll aga peavad eestvedajad olema oma kogukonna liikmed ning omama kogukonna toetust. Eestvedajad on kogukonna liikmed, kes esindavad

grupi püüdeid, kultuuri ning päritolu, kuid üritavad samal ajal läbi viia ka muutuseid (Beer & Clower 2014). Lisaks eeldavad kogukonna liikmed, et eestvedajad tegelevad perifeersete piirkondade peamiste oluliste probleemidega, mis Järva-Jaani ning Kihnu elanike hinnangul on inimeste arvu vähenemine, töökohtade ja elamispinna puudus.

Eestvedajate tegevused periferiseerumisest pääsemiseks on väga mitmekülgsed ning võimalik Kihnu ja Järva-Jaani alusel jagada vallas kohapeal toimuvateks tegevusteks ning väljapoole suunatud tegevusteks. Periferiseerumisest üle saamiseks on oluline, et eestvedajad oleksid võimelised arvestama piirkonnas olemasoleva sotsiaalse kapitaliga – vajadusel selle loomist soodustama ning samuti ka ressursi kasutama (Putnam 1993). Nii Kihnus kui ka Järva-Jaanis on olemas sotsiaalne kapital, mis liidab kogukonda ning on Kihnus andnud kogukonnale ka tugeva identiteedi (Parts 2006, Schuller 2007). Järva-Jaanis on kogukonnatunnetust kasvatanud spordimeeskonnad, rahvatantsurühmad ning ühisüritused, mida veavad kohalikud eestvedajad ning ka aktivistid. Kihnus on kogukondlik kultuur kujunenud välja tunelevalt aastatepikkuse isolatsioonist ning tulemuseks on väga tugev siduv sotsiaalne kapital. Mõlemas piirkonnas on eestvedajad tugevalt kogukonnaga seotud ning omavad seeläbi ka kogukonna toetust, sest ilma kogukonna toetuseta ei ole võimalik eest vedada (Beer & Clower 2014). Kihnus on eestvedajad suutnud luua ka ühtse visiooni, mida kogukond toetab (Beer 2014), Järva-Jaanis ühtset visiooni ei ole, kuid kogukond usaldab, et eestvedajad liiguvad õiges suunas. Lisaks on Kihnu uurimuse alusel võimalik kinnitada, et edukaks eestvedamiseks on vajalik horisontaalne kohapealsete eestvedajate võrgustik, mis põhineb koostööl ning usaldusel (Stimson *et al.* 2002, Beer & Clower 2014). Järva-Jaanis on küll olemas usaldus ja koostöö, kuid võrgustik on pigem vertikaalne, kus üks eestvedaja juhib teiste tegevust.

Periferiseerumise protsessist väljumiseks aga ei piisa eestvedajate tegevusest kohalikul tasandil, vaid vajalik on pääseda ligi võrgustikele väljaspool valda, et oleks võimalik mõjutada otsustusprotsesse. Eestvedajad peavad olema võimelised looma lisaks siduvale sotsiaalsele kapitalile ka ühendavat sotsiaalset kapitali, läbi mille on võimalik pidada läbirääkimisi ning osaleda otsustusprotsessides (Bebbington 1998). Ühendavat sotsiaalset kapitali võib Kihnu ja Järva-Jaani näitel nimetada võrgustikeks väljaspool valda. Kihnu eestvedajad on olnud võimelised looma ning hoidma tugevaid võrgustikke ning osatakse neid võrgustikke vajadusel ka oskuslikult kasutada. Nii on Kihnu asunud tegema lausa valikuid, millised võrgustikud on piisavalt kasulikud, et nendesse panustatav ajaressurss ennast ära tasuks – loobutud on osalusest Pärnumaa Omavalitsuste Liidus ning Saarte Kogus. Kihnu jaoks on mõningates küsimustes maakonna tasandil roll, kuid Järva-Jaani võrgustikud ongi

peamiselt maakonna tasandil. Kihnu eestvedajad pöörduvad vajadusel nende jaoks olulistes küsimustes otse riiklikule tasandile, mõjutades otsuseid ka ministeeriumites. Järva-Jaani on võimeline selliseid otsuseid mõjutama vaid läbi maakonna vaheduse ning siiski mitte määravalt. Perifeersete piirkondade eestvedajad võivad, Kihnu näitel, omada poliitilistes ja regionaalsetes küsimustes sõnaõigust ning pääseda ligi otsustamisprotsessidele, mis lükkab ümber Eriksson'i (2008) vastupidise väite. Lisaks on Kihnu eestvedajatel võrgustikke ka väljapoole Eestit. Kihnu näitel võib kinnitada, Putnam'i eeldust (1993), et sotsiaalne kapital on kindlasti üks põhjendusi, miks mõned piirkonnad saavutavad teistega võrreldes paremaid tulemusi. Järva-Jaani ning Kihnu eestvedajate võrgustik on lihtsustatud kujul illustreerimise eesmärgil võetud kokku joonisega 3. Joonisele on kantud valdades tegutsevad eestvedajad, nende toetajad ning aktivistid. Lisaks on kujutatud eestvedajate võrgustikku valla, maakonna, riigi ning välismaa tasandil.

Joonis 3. Eestvedajate võrgustik lihtsustatud kujul

Lisaks ühendavale sotsiaalsele kapitalile selgus uurimuse käigus, et Kihnu ja Järva-Jaani eestvedajate tegevustest on oluline ka piirkonna avalikkuse teadvuses hoidmine. Avalikkuse teadvuses hoidmine lihtsustab otsustusprotsesside mõjutamist, suurendab piirkonna probleemidega tegelemise tõenäosust ning võib lihtsustada ka erinevate toetuste saamist. Varasemas teaduskirjanduses ei ole periferiseerumise protsessist pääsemist ning avalikkuse teadvuses hoidmist analüüsitud. Järva-Jaani ning Kihnu uurimuse alusel on mitmeid meetodeid, kuidas tähelepanu tagada – meedia ning sotsiaalmeedia kasutamine, lobitööliste kasutamine, teleseriaalide kasutamine ning piirkonna turundus. Kihnus kasutab üks eestvedaja

vajadusel sotsiaalmeediakanalit Facebook ning loodud on ka tugevad sidemed ajalehtedega. Lisaks on Kihnul olemas kaks lobitöölist, kes oma panuses teadusesse või töös Riigikogus hoiavad Kihnu probleeme pidevalt inimeste teadvuses. Järva-Jaani eestvedajad on aga asunud kasutama väga huvitavat meetodit, millega piirkonna nime inimestele meenutada. Nimelt filmitakse piirkonnas kahte eesti teleseriaali „Dr Silva“ ning „Naabriplika“, millest esimese tegevuskohaks on ka seriaalis koht nimega Järva-Jaani. Samas võib nendel teleseriaalidel sisust tulenevalt olla ka stigmatiseeruv mõju, kuid sellise järelduse tegemine nõuab eraldi analüüsi.

Avalikkuse teadvuses hoidmiseks on kindlasti oluline piirkonna turundus. Järva-Jaanis tegelevad eestvedajad piirkonna turundamisega läbi muuseumide ning ürituste. Kihnus on aga piirkonna turundus äärmiselt oluline eestvedajate tegevusvaldkond. Tulenevalt UNESCO vaimse- ja kultuuripärandi nimistusse kuulumisest on Kihnu saanud tuntuks nii Eestis kui ka välismaal. Tuginedes Michael Woods'i (2016) teooriale on võimalik öelda, et tulenevalt globaalsest turismindusest ning ka kohalike elanike globaalsest sotsiaalsest võrgustikust on Kihnus toimumas globaliseerumise protsess, mille ressursiks on kohalik kultuur. Ka Grimes (2000) on leidnud, et kultuur sotsiaalse kapitali sisendina võib olla piirkonna oluliseks arengufaktoriks. Katalüsaatoriks on aga olnud UNESCO taotluse koostanud kohalikud, lobitöötajad ning ametnikud, nüüdseks on katalüsaatorid jätkuvalt kohalikud eestvedajad kuid ka lobitöötajad.

6. Kokkuvõte

Käesoleva magistritöö eesmärgiks oli uurida eestvedajate rolli periferiseerumisel ning seeläbi laiendada senist teaduslikku arusaama periferiseerumise protsessi ja koha eestvedamise vahel. Eesmärgi täitmiseks püstitati kaks peamist uurimisküsimust: (1) kuidas erineb ja sarnaneb eestvedamine ruulimise ja sotsiaalse periferiseerumisega kohtades ning (2) millised eestvedajate tegevused aitavad periferiseerumisest üle saada. Ruumilise periferiseerumisega koha näitena on analüüsitud Kihnu eestvedajate tegevust ning sotsiaalse periferiseerumisega koha eestvedajate tegevuse analüüsimiseks valiti Järva-Jaani eestvedajad.

Töö teoreetiline osa algab põhjendusega, miks käesolevas uurimistöös on kasutusel mõiste „perifeeria“ ning mitte sageli eestikeelseks vasteks peetav termin „ääremaa“. Teoreetiline ülevaade on võimalik jagada kaheks – kõigepealt kirjeldatakse perifeeria kontseptsiooni algupära ning selle arenemist, seejärel tuuakse välja periferiseerumise protsessi majanduslikud, sotsiaalsed ning poliitilised dimensioonid. Teises osas käsitletakse eestvedajate tegevust ning keskendutakse kohtade eestvedamisele, tuues välja eestvedajate tüübid, tegevused ja võimed. Teoreetiline osa lõpeb perifeerse koha eestvedamise käsitlusega.

Uurimustöös on kasutatud kvalitatiivset kaasuste võrdlevat analüüsi, mis põhineb 20 süvaintervjuul. Taustainformatsiooni kogumiseks ning potentsiaalsete eestvedajate väljaselgitamiseks tutvuti Kihnu ja Järva-Jaani statistiliste näitajatega ning analüüsiti piirkonade kajastust meedias. Süvaintervjuude alusel tehtud järeldused on illustreeritud intervjuudest välja võetud anonüümsete tekstilõikudega.

Nii Kihnus kui ka Järva-Jaanis on olemas eestvedajaid kuid ka mitmeid aktiviste, kes tegelevad mingi kitsa valdkonnaga, omamata eesmärki piirkonda arendada. Kihnus on võimalik eristada kolme tugeva eestvedaja olemasolu, kelleks on avaliku sektori eestvedaja; turismi, kultuuri ja turundusega tegelev eestvedaja ning kogukonna eestvedaja. Järva-Jaanis on samuti olemas tugev avaliku sektori eestvedaja, kes haldab turismi ja kultuuriga tegelevat eestvedajat ning hariduse eestvedajat. Kohalikud elanikud on kirjeldanud eestvedajaid kui piirkonna patrioote, kes on teotahtelised ning avatud meelega.

Kihnu kui ruumilise perifeeria näitel ei ole võimalik kinnitada, et perifeeria võiks olla mitteruumiline kontseptsioon tulenevalt majanduse arengust ning tehnoloogilisest innovatsioonist. Transpordiühendus on eestvedajate jaoks oluline valdkond, millega tuleb

arvestada nii turisminduses, ettevõtluses, ürituste korraldamisel kui ka elanike igapäevaelus. Transpordiühendusega arvestamine on oluline erinevus Kihnu ning Järva-Jaani eestvedajate tegevuses. Lisaks on määravaks erinevuseks kahe piirkonna eestvedamise vahel sotsiaalse kapitali olemasolu ning sellest tulenevalt ka võrgustike olemasolu, nii kohalikul tasandil kui ka piirkonnas väljapoole. Kihnu eestvedajad omavad olulisi võrgustikke nii maavalitsuse kui ka riiklikul tasandil, samuti ollakse võimelised ise uusi võrgustikke looma ning analüüsima, millistest võrgustikest on kasu. Kasuteguri puudumisel on Kihnu eestvedajad eelistanud ka erinevatest ühendustest lahkumist – Eesti Saarte Kogu ja Pärnumaa Omavalitsuste Liit. Järva-Jaani eestvedajate võrgustik jääb peamiselt maakonna tasandile ning läbi selle üritatakse mõjutada riiklikul tasandil toimuvaid otsustusprotsesse. Kihnu ja Järva-Jaani eestvedamise sarnasuseks on see, et kõik eestvedajad on kohaliku kogukonna liikmed ning ei leia, et poliitiline kuuluvus nende tegevusele kaasa aitaks. Lisaks eeldab kogukond, et eestvedajad tegelevad mõlemas piirkonnas samade probleemidega – tööpuudus, elanike arvu vähenemine, elamispinna puudus ning kooli olemasolu tagamine.

Eestvedajate tegevused periferiseerumisest pääsemiseks on väga mitmekülgsed ning võimalik Kihnu ja Järva-Jaani alusel jagada vallas kohapeal toimuvateks tegevusteks ning väljapoole suunatud tegevusteks. Periferiseerumisest üle saamiseks on oluline, et eestvedajad oleksid võimelised kasvatama sotsiaalset kapitali, millest tuleneb võrgustumine ning avanemine. Eestvedajad peavad olema võimelised arvestama piirkonna sotsiaalse kapitaliga, seda juurde looma ning ressursi ka kasutama. Nii Kihnus kui Järva-Jaanis on olemas siduv sotsiaalne kapital, millest tulenevalt on mõlemas piirkonnas välja kujunenud tugev kohapealne kogukond, kes toetavad eestvedajate tegevust. Lisaks on Kihnu eestvedajad suutnud luua piirkonnale ühtse visiooni. Samuti on Kihnus näha horisontaalset kohapealsete eestvedajate võrgustikku, mis põhineb koostööl ja usaldusel. Järva-Jaanis on samuti olemas koostöö ning usaldus, kuid võrgustik on pigem vertikaalne, kus üks eestvedaja mõjutab teisi.

Kokkuvõttes võib öelda, et antud uurimise alusel on eestvedajate tegevus kohalikul tasandil küll väga oluline, kuid olulisem on pääseda ligi võrgustikele väljaspool valda. Selleks peavad eestvedajad olema võimelised looma lisaks siduvale sotsiaalsele kapitalile ka ühendavat sotsiaalset kapitali, läbi mille on võimalik pidada läbirääkimisi ning osaleda otsustusprotsessides. Kihnu näitel on võimalik kinnitada, et sotsiaalne kapital on kindlasti üks põhjendusi, kuidas on võimalik periferiseerumisest väljuda. Lisaks selgus uurimise käigus, et Kihnu ning Järva-Jaani eestvedajate tegevuste seast on oluline ka piirkonna avalikkuse

teadvuses hoidmine – selleks kasutatakse meediat, sotsiaalmeediat, lobitöölisi, piirkonna turustamist ning ka teleseriaale.

Eestvedajate roll periferiseerumisel on väga mitmekülgne ning vajab kindlasti edasiuurimist ka teiste Eesti valdade näitel. Samuti on võimalik detailsemalt uurida igat käesolevas magistritöös välja toodud periferiseerumise protsessist päästvat tegevust. Süvendamaks teadmist Kihnu ja Järva-Jaani eestvedajate tegevuse kohta jätkab autor kaasjuhendaja Gerdien Margreeth Grootens'i abistamist lisaintervjuude läbiviimisel.

Role of leadership in the process peripheralization– Kihnu and Järva-Jaani case

Helin Tamm, Summary

Leadership of place could be one of the main reasons why some places are more successful than others, while being in the same conditions (Putnam 1993). Still the studies on leadership of place have been mainly focusing on successful cases, which does not help to understand the role of leaders in regional development processes and merely results in affirmation of what is already assumed to be successful leadership (Beer & Clower 2013). Therefore the aim of this research is to analyse the role of leadership in the process of peripheralization and thereby broaden the scientific understanding between leadership of place and the peripheralization process. The research was carried out in Kihnu and Järva-Jaani municipalities – Kihnu is considered as a place with spatial peripheralization and Järva-Jaani as an example of social peripheralization.

Keeping the aim in mind, two main research questions were established:

- How does leadership differ and resemble in places with spatial and social peripheralization?
- Which actions of leaders help overcome the process of peripheralization?

The results are based on a qualitative analysis, 20 in-depth interviews were done in Kihnu and Järva-Jaani municipality. First step of the study was to identify potential leaders and gain general knowledge about both areas, for this media analysis was carried out. Media analysis was based on national daily newspaper “Postimees” and weekly newspaper “Maaleht”, also local municipality newspapers “Kihnu Leht” and “Jaani Teataja”. All articles published between 01.01.2010 and 01.01.2016 mentioning Kihnu or Järva-Jaani were used. Main results are based on 10 semi-structured interviews carried out in both case study areas. Interviews were done with local municipality leaders and personnel, entrepreneurs, teachers, municipal council members, scientists and cultural workers. To assure the anonymity of interviewees, no names are mentioned in the study.

The research shows that in both Järva-Jaani and Kihnu there are a few leaders and many activists, who are active in some precise domain and do not have regional development in mind. Based on Kihnu as an example of spatial periphery, it cannot be concluded that based on economical development and technological innovation, periphery could be considered as

an aspatial phenomenon. Transportation is still an important factor which leaders have to keep in mind when dealing with tourism, entrepreneurship, organization of events and everyday life. On the other hand, transportation is not as big of a concern for leaders in Järva-Jaani. Another big difference between places is social capital and existence of networks. The similarity of leaders in both case study areas is that all leaders are an important part of the local community and do not think that being a part of political party could help them. The community also expects the leaders of both areas to deal with the same problems – unemployment, population decline, lack of housing space and guaranteeing the existence of a local school.

The actions of leaders which help overcome the process of peripheralization could be divided in two, based on if they take place in the local context or are directed outside. This research confirms that to overcome the process of peripheralization leaders need to make sure that on a local scale they strengthen bonding social capital, which results in strong local community and identity of a place. Also leaders need to be supported by the local community and formulate a vision for the place. Even more important are the actions of leaders which are directed outside of the place, such as generating and using bridging social capital and keeping the place in the minds of public. Bridging social capital is the resource leaders can use for negotiations and for participating in decision-making processes. Bonding social capital is strong in both case study areas but bridging social capital is noticeable in Kihnu. Based on Kihnu case study it can be said that social capital is one of main factors of overcoming peripheralization. In addition this research showed that one important action of leaders is to keep their region the mind of public, for this media, social media, lobbyist, place marketing and even TV series are being used.

All the interviews used in this study were carried out as part of research project “Socio-economic and Political Responses to Regional Polarisation in Central and Eastern Europe” (RegPol²) which is coordinated by Leibniz Institute of Regional Geography.

Kasutatud kirjandus

- Amin, A., & Thrift, N. (1995) Globalisation and institutional thickness. In Healey, P., Cameron, S., Davaoudi, S., Graham, C., Madani-Pour, A. (Eds.), *Managing cities: The new urban context*, Chichester: Wiley
- Bebbington, A. (1998) Sustaining the Andes? Social capital and policies for rural regeneration in Bolivia, *Mountain Research and Development*, 18(2): 173-181
- Beer, A., Clower, T. (2014) Mobilizing leadership in cities and regions, *Regional Studies, Regional Science*, 1 (1): 5-20
- Beer, A. (2014) Leadership and the governance of rural communities, *Journal of Rural Studies*, 34: 254-262
- Beer, A., Baker, E. (2012) Adaptation, adjustment and leadership in Australia's regions. In: Sotarauta, M., Horlings, L., Liddle, M. (Eds.) *Leadership and Change in Sustainable Regional Development*, London: Routledge
- Blowers, A., Leroy, P. (1994) Power, politics and environmental inequality: A theoretical and empirical analysis of the process of "peripheralisation", *Environmental Politics*, 3(2): 197-228
- Bryman, A. (2014) *Social Research Methods*, Oxford: Oxford University Press
- Campbell, S., Albert, J. M., Durepos, G., Wiebe, E. (2010) *Encyclopedia of Case Study Research*, Los Angeles: Sage Publications
- Collinge, C., Gibney, J. (2010a) Connecting place, policy and leadership, *Policy Studies*, 31(4): 379-391
- Collinge, C., Gibney, J. (2010b) Place-making and the limitations of spatial leadership: reflections on the Øresund, *Policy Studies*, 31(4): 475-489
- Collinge, C., Gibney, J., Mabey, C. (2010) Leadership and place, *Policy Studies*, 31(4): 367-378
- Copus, A. K. (2001) From core-periphery to polycentric development: Concepts of spatial and aspatial peripherality, *European Planning Studies*, 9(4): 539-552.
- Eriksson, M. (2008) (Re)Producing A "Peripheral" Region—Northern Sweden in the News, *Geografiska Annaler: Series B*, 90(4): 369-388.
- Fischer-Tahir, A., Naumann, M. (2013) *Peripheralization. The Making of Spatial Dependencies and Social Injustice*, Wiesbaden: Springer VS
- French, J. R. P., Raven, B. (1959) *The Bases of Social Power*, Michigan: University of Michigan

- Gibney, J., Copeland, S., Murie, A., (2009) Towards a 'new' strategic leadership of place for the knowledge-based economy, *Leadership*, 5 (1): 5-23
- Grimes, S. (2000) Rural areas in the information society: diminishing distance or increasing learning capacity?, *Journal of Rural Studies*, 16: 13-21
- Goleman, D. (2000) Leadership that gets results, *Harvard Business Review*
- Goleman, D. (1998) What makes a leader? *Harvard Business Review*
- Gray, I., Sinclair, P. (2005). Local leaders in a global setting, dependence and resistance in a regional setting in New South Wales and Newfoundland, *Sociologia Ruralis*, 45(1): 37-52
- Grint, K. (2000) *The arts of leadership*, Oxford: Oxford University Press
- Herrschel, T. (2010) Regional Development and Peripheralisation Through Governance, *Regional Studies*, 279: 16-17
- Herrschel, T. (2011) *The Role of Regions?: Networks, Scale, territory*, Gotland
- Herrschel, T. (2012) Regionalisation and marginalisation. Briding old and new divisions in regional governance, In: Danson, M., De Souza, P. (Eds.) *Regional Development in Northern Europe. Peripherality, Marginality and Border Issues*, London: Routledge
- Hird, M. (2003) Case study. In: Miller, L.R., Brewer, D.J. (Eds.) *The A-Z of Social Research: a dictionary of key social research concepts*, London: Sage Publications
- Horlings, L. (2010) How to generate sustainable European Rural Regions: The Role of Social Capital, Leadership and Policy arrangements, *Regions Magazine*, 280(1): 8-12
- Horlings, L. (2012) Social capital, leadership and policy in Europe. In: Sotarauta, M., Horlings, L., Liddle, M. (Eds.) *Leadership and Change in Sustainable Regional Development*, London: Routledge
- House, R. J., Aditya, R. N. (1997) The social scientific study of leadership: Quo vadis? *Journal of Management*, 23(3): 409-473
- Kellerman, B., Webster, S. W. (2001) The Recent Literature on Public Leadership: Reviewed and Considered, *The Leadership Quarterly*, 12(4): 485-514
- Komlosy, A. (1988) An den Rand gedrängt: Wirtschafts- und Sozialgeschichte des oberen Waldviertels, Verlag für Gesellschaftskritik, Wien
- Kraner, K. (2004) *Ääremaastumine Meeksi ja Padise valla näitel*, Bakalaureusetöö, Tartu Ülikool
- Kroehn, M., Maude, A., Beer, A. (2010) Leadership of place in the rural periphery: lessons from Australia's agricultural margins, *Policy Studies*, 31(4): 491-504
- Krugman, P. (1991) *Geography and Trade*, Leuven: Leuven University Press

- Kuhnert, R., Lewis, P. (1987) Transactional and transformational leadership: A constructive/developmental analysis, *Academy of Management Review*, 12: 648-657
- Kühn, M., Bernt, M. (2013) Peripheralization and Power – Theoretical Debates. In: Fischer-Tahir, A., Naumann, M. (Eds.) *Peripheralization. The Making of Spatial Dependencies and Social Injustice*, Wiesbaden: Springer
- Kühn, M. (2014) Peripheralization: Theoretical Concepts Explaining Socio-Spatial Inequalities, *European Planning Studies*, 23(2): 367-378
- Laherand, M-L. (2008) *Kvalitatiivne uurimisviis*, Tallinn: OÜ Infotrükk
- Lang, T. (2012) Shrinkage, Metropolization and Peripheralization in East Germany, *European Planning Studies*, 20(10): 1747-1754
- Mayring, P. (2000). Qualitative Content Analysis. *Forum Qualitative Sozialforschung/ Forum: Qualitative Social Research*, 1(2)
- Mäger, M. (2006) *Ruumiline ja mitteruumiline perifeersus: Eesti, maakondade ja valdade näitel*, Magistritöö, Tallinna Tehnikaülikool
- Northouse, P. G. (2007) *Leadership: Theory and practice*, London: Sage Publication
- Northouse, P. G. (2001) *Leadership: Theory and Practice*, London: Sage Publication
- Parts, E. (2006). *Sotsiaalkapital, majandusareng ja ühiskondlik vastutus. Sotsiaalkapitali elemendid ja allikad*, Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus
- Putnam, R. (1993). *Making Democracy Work: Civic Traditions in Modern Italy*. Princeton: Princeton University Press
- Raagmaa, G. (2000) *Territorial Identity and Public Leaders in Regional Economic Development. Towards the New Approach in Regional Policy: Cultural Geography Theories in Explaining Economic Growth*, Dissertationes Geographicae Universitatis Tartuenssis 12, Tartu: Tartu University Press
- Raagmaa, G. (2001) Public Leaders in Regional Economic Development, *European Planning Studies*, 9 (8)
- Raagmaa, G., Kindel, G., Lüsi, M. (2012). Leadership and institutional change: economic restructuring, sense of place and social capital in Emmaste, Estonia. In: Sotarauta, M., Horlings, L., Liddle, M. (Eds.) *Leadership and Change in Sustainable Regional Development*, London: Routledge
- Rodríguez-Pose, A. (2013) Do institutions matter for regional development? *Regional Studies*, 47(7): 1034-1047
- Rüütel, I. (2013) *Naised Kihnu kultuuris*, Tartu: EKM Teaduskirjastus

- Schuller, T. (2007) Reflections on the use of social capital, *Review of Social Economy*, 65(1): 12-28
- Smailes, P. J. (2002a) Leadership and community in the Gilbert Valley, South Australia: a study of resilience and regrouping, *South Australian Geographical Journal*, 101: 57-80
- Smailes, P. J. (2002b) What makes rural communities 'sustainable'? Reflections on an Australian example, *South Australian Geographical Journal*, 101: 81-93
- Sorensen, T., Epps, R. (1996) Leadership and Local Development: Dimensions of Leadership in Four Cental Queensland Towns, *Journal of Rural Studies*, 12 (2): 113-125
- Sotarauta, M. (2009) Social Innovations, Institutional Change and Economic Performances: Making Sense of Structural Adjustment Processes in Industrial Sectors, Regions and Societis, *Regional Studies*, 43(4): 637-638
- Sotarauta, M. (2005) Shared leadership and dynamic capabilities in regional development. In: Sagan, I., Halkier, H. (Eds.) *Regionalism contested: institutions, society and territorial governance*, Aldershot: Ashgate
- Sotarauta, M. (2010a) Leadership and governance in regional innovation system. In: Eriksson, A. (Ed.) *The Matrix: Post Cluster Innivation Policy*, Stockholm: Vinnova
- Sotarauta, M. (2010b) *Regional Innovation Policy in Transition: The Leadership Challenge. Reflection on the Change Process in the Skane region*, Stockholm: Vinnova
- Stanley, D. (2006) Role Conflict: Leaders and Managers, *Nursing Management*, 13(5): 31-37
- Stimson, R., Stough, R. R., Roberts, B. (2002) *Regional Economic Development: Analysis and Planning Strategy*, Berlin: Springer
- Stimson, R., Stough R. R., Salazar, M. (2009) *Leadership and institutions in regional endogenous development*, Cheltenham: Edward Elgar
- Stough, R. (2003) Strategic management of places and policy, *The annals of regional science*, 37
- Tilts, I., Kikkas, A. (2014) Püsiastutusega väikesaarte arengut takistavate kitsaskohtade kaardistamine, Kuressaare
- Tur, J. N., Antonia, V. F. S., Gradoli, C. P. (2004) The Implications for Best Practice by Entrepreneurs, Regional Development Agencies, and other Actors in Peripheral Regions. Aspatial Peripherality, Innovation & The Rural Economy, *Final Report*
- Ward, K. (2010) Towards a Relational Comparative Approach to the Study of Cities, *Progress in Human Geography*, 34(4): 71-87
- Winston, B., Patterson, K. (2006) An integrative definition of leadership, *International journal of leadership studies*, 1(2): 6-66

Woods, M. (2016) Rural Development in Global Countryside, *loengusari „Teadlase vaade kogukonna juhitud arengule“*, Maaeluministeerium, Tallinn, 11.05.2016

Viljat, R. (2015) *Järva-Jaani vald vanadel ja uutel piltidel*, Auratrükk: Tallinn

Virkus, S. (2010) *Infokäitumise, info hankimise ja otsingu ning infopädevuse uurimise meetodid*, Tallinna Ülikool

Internetiallikad:

Arro, T. (2001) Liider näitab suunda. <http://www.mastery.ee/liider-naitab-suunda/> Viimati vaadatud 15.05.2016

Ennuste, Ü. (2004) Teoreem järeldustega. <https://yloennuste.wordpress.com> Viimati vaadatud 15.05.2016

Eesti Inimvara Raport http://www.kogu.ee/public/Eesti_Inimvara_Raport_IVAR.pdf Viimati vaadatud 20.04.2016

Järva-Jaani valla arengukava aastateks 2015-2023 (JJVAK) 205. <https://www.riigiteataja.ee/aktalisa/4031/0201/5005/arengukava.pdf#> Viimati vaadatud 15.05.2016

Kalmus, V., Masso, A., Linno, M. (2015) Teksti ja diskursusanalüüsi meetodid. <http://samm.ut.ee/kvalitatiivne-sisuanalyys> Viimati vaadatud 10.05.2016.

Kihnu Kultuuriruum, Eesti riiklik kandidatuur inimkonna suulise ja vamise kultuuripärandi nimekirja (2003).

Kihnu Kultuuriruum, Eesti riiklik kandidatuur inimkonna suulise ja vamise kultuuripärandi nimekirja (2003), http://www.rahvakultuur.ee/s2/278_1148_1284_Taotluse_tekst_eesti_keeles.pdf Viimati vaadatud 15.05.2016

Kihnu valla arengukava aastateks 2012-2020 (KVAK) 2015 <https://www.riigiteataja.ee/aktalisa/4021/0201/5002/Arengukava%202015-2020.pdf#> Viimati vaadatud 15.05.2016

Lepik, K., Harro-Loit, H., Kello, K., Linno, M., Selg, M., Strömpl, J. (2014) Andmekogumismeetodid. <http://samm.ut.ee/andmekogumismeetodid> Viimati vaadatud 15.05.2016

Lyons, M., (2007) Place-shaping: a shared ambition for the future of local government- Executive summary, London: HMSO https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/229035/9780119898552.pdf Viimati vaadatud 20.04.2016

Lisad

Lisa 1. Topic guide for interviews, finding leaders

Overall topics

- Exploring effects of peripheralisation in the locality
- Identifying leaders and their practices and relations
- Perception of the locality
- Future ideas

Introduction

Introduction of ourselves and research by using an information sheet. After that letting the interviewee sign or orally agree to the consent form.

Warming up question:

1. Could you shortly introduce yourself and your relation to this locality (max 2 min)?

Exploring peripheralisation

2. We are interested in the social, political and economic developments of this locality. What would you see are the most urgent issues for the development of this locality? Where are the challenges? And where are the opportunities?

Probing into:

- Economic processes (labor, (dis)investments and (un)employment)
- (out)migration
- Collaborations? Networks?
- Other important developments for the locality?

Practices

3. Is there any action done on these topics?
4. Which people or groups of people are involved in these practices?

Actors

5. Who would you say are in general important for the development of the locality? (discuss per person)
6. Why are they important? Do you see this person as a leader? Why? Why not?
7. What do they do? Say?
8. How do they do it?
  - a. Human resources: skills/networks/status
  - b. Non-human resources: money, time
9. How are these people perceived in the community?
10. How are they perceived outside the community?

Relations

11. Do these actors collaborate? With whom? With whom not?
12. Do they collaborate on different geographical or politico-administrative levels?
13. How important is the national or county level for development of the locality? How does this show? What is being done?
14. How important are the political parties for the realization of development plans?

Perception

15. How is this locality mostly perceived from the outside?
16. Why do you think this?
17. How is this image created?
18. What do people in the locality think of this image? Try to change it? Try to keep it?

Future

19. Where do you see the major challenges for the development of the locality in the next five years?
20. Which developments do you expect to occur in the next five years? In terms of:
  - Economy (labor, employment, investment)
  - Migration, outmigration?
  - Collaborations? Networks?
    - a. What do you think is likely?
    - b. What do you hope? Why?

Closing

21. Is there anything else that you think is important to mention, which we haven't covered?
22. Are there people you think we should talk to that are also important for the locality?
23. Are there any meetings which would be good to attend in this locality?

Thank you for the interview!

Ask for phone number, card and for a possibility for follow-up interview

Lisa 2. Topic guide interviews with leaders

Overall topics

- Background information
- Practices and relations of the leader
- Perception of the location
- Future vision

Introduction

Introduction of ourselves and research by using an information sheet. After that letting the interviewee sign or orally agree to the consent form.

Warming up question:

1. Could you shortly introduce yourself and your relation to this locality? (max 2 minutes)

Exploring peripheralisation

2. We are interested in the social, political and economic developments of this locality. What would you see are the most urgent issues for the development of this locality? Where are the challenges? And where are the opportunities?

probing into:

- Economic processes (labor, (dis)investments and (un)employment)
- (Out)migration
- Collaborations? Networks?
- Other important developments for the locality

Practices of the leader

3. What is your contribution to these topics?
4. What are your (other) activities for this locality?
5. What is your role in these activities?
  - a. Human resources: skills/networks/status
  - b. Non-human resources: money, time
6. Why do you do this?

Relations

7. Do you collaborate in these practices? With whom (most)? With whom not? For what purposes?
8. Do you work on different geographical or politico-administrative levels?
9. How important is the national level for development of the locality? How does this show? What is being done?
10. How important is the network of political parties for your practices?

Other Leaders

11. Who would you say are in general important for the development of the locality? (discuss per person)
12. Why are they important? Do you see this person as a leader? Why? Why not?
13. Who would you say are important other people in these topics?

- a. People from inside the locality?
  - b. From outside?
- 14. What do they do? Say?
- 15. How do they do it?
  - a. Human resources: skills/networks/status
  - b. Non-human resources: money, time
- 16. Do they collaborate? With whom? With whom not?
- 17. How are these people perceived in the community?
- 18. How are they perceived outside the community?

Perception

- 19. How is this locality mostly perceived from people outside?
- 20. Why do you think this?
- 21. How is this image created?
- 22. What do people in the locality think of this image? Try to change it? Try to keep it?

Future

- 23. Where do you see the major challenges for the development of the locality in the next five years?
- 24. Which developments do you expect to occur in the next five years? In terms of:
  - Economy (labor, employment, investment)
  - Migration, outmigration?
  - Collaborations? Networks?
    - a. What do you think is likely?
    - b. What do you hope? Why?

Closing

- 25. Is there anything else that you think is important to mention, which we haven't covered?
- 26. Are there people you think we should talk to that are also important for the locality?
- 27. Are there any meetings which would be good to attend in this locality?

Thank you for the interview!

Ask for phone number, card and for a possibility for follow-up interview.

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Helin Tamm, annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose, „Eestvedajate roll periferiseerumisel – Kihnu ja Järva-Jaani näitel“, mille juhendaja on Garri Raagmaa ja kaasjuhendaja Gerdien Margreeth Grootens,

1.1 reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;

1.2 üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.

2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus, 22.05.2016